

ITT-OTT

18. ÉVFOLYAM

2. SZÁM

1985

ÉN IS HAJDÓN MAGYAR VOLTAM	3	<i>Kuruckori ismeretlen</i>
DURAY MIKLÓS SZABAD!	4	<i>éji.</i>
PIPAFÜSTNÉL	5	<i>éji.</i>
DEMOGRÁFIA Magyarország embervesztesége	6	<i>Für Lajos</i>
IRODALMUNK A magyar irodalom egysége	12	<i>Pomógáts Béla</i>
METAMORPHOSIS TRANSYLVANIAE Pillanatképek és gondolatok egy erdélyi útról	15	<i>Cseh Tibor</i>
SZÍNHÁZ Magyar dráma New York-ban	25	<i>interjú Brogyányi Jenővel</i>
CSÖKOR Praefatio de nativitate domini Szerelmem, Magyarország	28 29	<i>éji. Abelovszky Ábel Elíz</i>
IN MEMÓRIÁM Ternay Kálmán halálára	30	<i>Könnyű László</i>
HUNGÁRIA AMERICANA Magyar-Szlovák település Georgiában	31	
AVE, JUVENTUS! Jubiláló cserkészletünk új arculata	32	
FÓRUM Felemelkedésünk útja	33	<i>Molnár Gyula</i>
HÍREINK	35	
MAGYAR KIRÁLYI POSTA	38	
KÖNYVEK, FOLYÓIRATOK	40	
ITT-OTT SZÁMONTARTÁSA	46	<i>la.</i>

NÉGY ÖT MAGYAR ÖSSZEHAJOL... MIÉRT IS?

MBU
MBK
KIADVÁNYA

PUBLISHED BY THE
HUNGARIAN COMMUNION
OF FRIENDS

Lapunk a magyar eszmecsere eszköze, amelyre szétszóródottságunk miatt szükségünk van. Mindenféle magyar nyelvű kéziratot örömmel fogadunk, a világ minden tájáról, de a közlést illetően a szerkesztők döntése végérvényes. Beküldött anyagot csak akkor nyugtázunk, levelekre csak akkor válaszolunk, ha ez lényeges; elnézést kérünk. — A lapban közölt anyag kizárólag az írók véleményét fejezi ki. Az ITT-OTT-ban megjelentek idézését, átvételét pontos hivatkozással engedélyezzük.

Az ITT-OTT kiadója a MAGYAR BARÁTI KÖZÖSSÉG TANÁCSA. Gondnok: Éltető J. Lajos, tanácselnök: Somogyi Balázs, választmányi tagok: Bőjtös László, Kovács Árpád, Lipták Béla, Ludányi Julianna, Nagy Károly, Somogyi Csilla. Ex officio tag: Sass Márton. Gyülekezeti gondnokok: Mahics Csaba (Columbus, OH), Plesko János (Portland, OR), Somogyi Balázs (Keleti Part), Bodöni Ildikó (Chicago, IL), Boros Lajos (Sarasota, FL), Józsa László (Vancouver, BC, Canada). Ifjúsági választmányi tag: Kovács Beáta.

A Magyar Baráti Közösség (MBK) bejegyzett vallásos — karitatív — kulturális társaság, melynek céljait következőképpen határozza meg az oregoni és a szövetségi hatóságok által jóváhagyott alapító okmánya: *"The purposes for which the Corporation is organized are: to promote non-denominational religious life in the Hungarian tradition, charitable work by and among people of Hungarian extraction, and cultural-educational endeavors that further Hungarian values."* The Corporation is organized exclusively for the above purposes, within the meaning of section 501(c)(3) of the U.S. Internal Revenue Code. Notwithstanding any other provision of these articles, the Corporation shall not carry on any activity not permitted under ORB Chapter 61, or by an organization exempt from Federal income tax under section 501(c)(3) of the U.S. Internal Revenue Code.

Költségeit a Magyar Baráti Közösség tagjai, baráti adakozásból fedezi. Minden az ITT-OTT-nak (MBK-nak) adományozott összeg adómentes (tax deductible). Minden olyan egyén (vagy házaspár), aki évente legalább húsz dollárt adományoz, szavazatra jogosult a Magyar Baráti Közösségben.

Kiadóhivatalunk címe:

ITT-OTT
P.O. Box 112
Ada, OH 45810, USA

ITT-OTT 18. évf. 2. szám, 97. önálló kiadvány. Lapzárta 1985 máj. 15. E számot szerkesztette: Éltető J. Lajos (Portland, OR). Szerkesztés: Éltető J. Lajos. Iroda: Ludányi Panni (Ada, OH). Fedőlap: Makay Árpád (CT).

Munkatársak: Abelovszky Abel Eliz (Columbus, OH), Cseh Tibor (Midland Park, NJ), Éltető J. Lajos (Portland, OR), Fűr Lajos (Budapest), Könnyű László (Saint Louis, MO), Kürti László (New York, NY), Lipták Béla (Stamford, CT), Ludányi András (Ada, OH), Molnár Gyula (West Lafayette, IN), Nagy Károly (Somerset, NJ), Pomogáts Béla (Budapest).

Megjelent 1000 példányban.

ITT-OTT is a publication of the **MAGYAR BARÁTI KÖZÖSSÉG, INC.**
3306 SE Taylor St. Portland, OR 97214

Én is hajdon magyar voltam,
Még németnek nem hódoltam,
Nem hallgattam törvényére,
Éltem a magam kedvére.

De már magammal nem bírok,
Azért tehát méltán sírok.
Elmegyek hát bűjdosésra,
Nem hallgatok többé másra.

Magam itthon nem epezstem,
Inkább életem elvesztem,
Mintsem a német jármában
Sínlődjem kalodájában.

Böcsületed ez hazában
Nem lesz, ha nem jársz plundrában.
Ha gotli nyelven nem beszélsz,
Önnön hazádban el nem élsz!
Menj hát a világ szélére,
Ott akadsz jobb szerencsére,
Ahol élsz magad kedvére,
Nem szorulsz német nyelvére!

Kuruckori ismeretlen

DURAY MIKLÓS SZABAD

örömmel értesítjük barátainkat, kedves olvasóinkat, hogy DURAY MIKLÓST a Csehszlovák állam felszabadulásának negyvenedik, fogságának pedig első évfordulóján szabadon bocsátották, állásába visszahelyezték.

Durayt, a szlovákiai magyar kisebbség szószólóját először 1982-ben tartóztatták le, perét azonban akkor felfüggesztették. 1984 május 10-én újra fogságba került a magyar kisebbségi jogok érdekében - mindig törvényes keretek között - kifejtett tevékenysége miatt.

Az emberi jogaiban súlyosan megsértett fiatal geológus sorsát példás módon tette szívügyévé a világ magyarsága. A jól megszervezett nemzetközi magyar tiltakozó kampányhoz spontán csatlakoztak sokan nem-magyarok is, köztük szlovák értelmiségiek. Tiltakoztunk a világsajtóban, az Amnesty Internationalon keresztül, az amerikai és más nyugati kormányok közbenjárását kértük, szót emeltünk érdekében közvetlenül a Csehszlovák kormánynál, közvetve pedig a magyar hatóságoknál.

Jóleső érzés lenne tudnunk, hogy Duray szabadlábba helyezése ennek a koncentrált erőfeszítésnek az eredménye. Biztosan sohasem fogjuk megtudni, de a széleskörű aktivitás bizonyára komoly hatással volt az ügyre. Tény, hogy Duray Miklóst nem lehetett csöndben elítélni, a világ tudta nélkül eltenni láb alól. Az eredmény mindenesetre örvendetes, még akkor is, ha Durayt nem kompenzálja a hosszú, oktalan és igazságtalan meghurcolásért.

Az ügy lezárása nem szünteti meg a szlovákiai magyar kisebbség kálváriáját. Csak remélhetjük, hogy Duray Miklós kiszabadítása általában is belátóbb, humánusabb politika kezdetét jelzi a szlovák hatóságok részéről a magyar kisebbség sokoldalú kérdésében. Adja Isten, vezethessék Szlovákiát azok, akik felelőséggel építenék népeink boldogabb, szabadabb, békés, és elkerülhetetlenül közös jövőjét, -éji

PIPAFÜSTNÉL

Nincs olyan magyar a nyugati világban, egypár még a második világháború előtt kivándorolt őskommunistát kivéve, aki ne vélné cinikusnak a "felszabadulás" szó magyarországi alkalmazását. Ez áll még azoknak a zsidó magyaroknak az esetében is, akiket tényleg felszabadított a felszabadulás, később azonban távoztukkal tiltakoztak a felszabadult országban erőszakkal kialakított állapotok ellen.

Ám a bitburgi szellemidézés kapcsán fel kell tennünk a kérdést: mi van akkor, ha nem volt felszabadulás az, ami Magyarországon 1945-ben bekövetkezett?

A világ úgy látszik elfelejtette már, hogy Hitler oldalán harcolt többek között Olaszország, Finnország, Románia, Szlovákia, meg egy darabig a Vichy-féle Franciaország, és hogy a legkülönbélebb nációk közül százezreket — spanyolokat, belgákat, hollandokat, norvégokat, dánokat, letteket, észteket, litvánokat, horvátokat, ukránokat, törököket, de még oroszokat is — Waffen S.S. egyenruhában talált 45 tavasza. A világ csak azt tudja, hogy az európai háborút mindössze két állam végezte vesztésként: a Német Birodalom és Magyarország, s hogy az egész tragédiáért a vesztesek felelnek. A németek viszont, bár mint nép igen, mint állam mégsem felelnek semmiért, mert ugyebár az a Németország, amely a háborút elkezdte és elvesztette, nincsen többé, s náci múlt ide, náci múlt oda, sem Ausztria, sem az N.Sz.K., sem az NDK. mint állam nem utódja Hitlernek. Maradna tehát Magyarország az egyesegyedüli vesztes állam, mert a magyar állam folytonossága az átalakulás dacára sem szűnt meg. Maradna — ha nincs a "felszabadulás" üdvös fikciója.

Negyven év távlatában azonban nem is biztos, hogy egészen fikció a fikció. Mert igaz ugyan, hogy a "felszabadító" szovjet hadsereg egyszersmind hódító- és megszállóként jött reánk, de a német sem volt soha pusztán szövetséges. Aki ezt még mindig nem hiszi, gondolja meg, mi lett volna belőlünk, ha Hitlerrel együtt megnyerjük a háborút? Milyen világ várt volna akkor miránk, "győztesekre"! —éji

DEMOGRÁFIA

Für Lajos (Budapest):

MAGYARORSZÁG EMBERVESZTESÉGE

Ismeretes, hogy századunk Két világháborúja az emberi történelem legnagyobb méretű tömegmészárlása volt. Dermesztő esetként szokták idézni az 1916. évi Somme-i áttörési kísérletet, ahol néhány hét alatt 1,1 millió halott maradt a csatatéren. Aztán mintha az emberi gonoszság is versenyt futna az idővel: a következő háborúban mindezt többszörösen felülmúló hekatombák keletkeztek. Az ütközetek, bombázások, gázkamrák, fogolytáborok, a megtorlások és visszatorlások poklán közel hatvan millió ember életét oltották ki. Mintha a demográfiai robbanás léptékével arányosan nőne a tömeggyilkolás dühöngő szenvedélye. Becslések szerint a második világháború tájékán közel annyi ember pusztult el, mint a megelőző félévezred csatáiban együttvéve.

A demográfusok világszerte pontosan kiszámították, a politikusok számontartják, a történészek rendszeresen elemzik, bemutatják, a tankönyvek rögzítik, az iskolákban tanítják a második világháborús emberveszteség egyetemes és nemzeti adatait. Érthető és mindenképpen jogos a megkülönböztetett figyelem. A halottak emlékét ősi szokás szerint tisztelet illeti, ám kétszeres kegyelet jár azoknak, akiket az erőszak semmisített meg. A győzteseknél ez a főhajtás a mérhetetlen áldozatok árán megszerzett eredmények önérzetet tápláló forrása is egyben. A veszteseknél pedig az elrettentés, az esztelen kaiandorkodás szörnyű és szomorú emlékeztetői ezek a tömbegsírok, Az egyéni—családi fájdalomakon túl így épültek az egyes népek közgondolkodásába, lettek szerves részei a társadalmuk közérzetének.

Megrázok az eredeti Sára-film, a Pergőtűz utolsó képei. Hatvan felé járó palócasszony öltözik — ifjú kora óta — feketébe, gyűjt gyertyát a templomban, a temetőben és a szívében közel negyven évvel ezelőtt eltűnt férjéért. Arca merev, szemében riasztó gyötrelem, mögötte a fájdalom bartóki könny-folyamát érezzük, időtlenné mosva a nagyon is időzhöz kötődő fájdalmat.

Sok, nagyon sok a mi halottainknak száma is. De vajon tudjuk-e, hogy mennyi? Annyi-e a "sok", hogy megszámlálhatatlan, ezért nem is törekedünk megszámlálásukra? Vagy Európa népei közül csak éppen mi feledkeztünk meg a halottainkról?

Nincs terünk, hogy az általános és középiskolai történelemtanítás és a tudományos kutatás súlyos mulasztásairól e helyen részletekbe menően beszéljünk. Csupán a lehangoló végeredményt rögzíthetjük: az elmúlt négy évtized alatt néhány szórványos és többnyire téves részadat fölemlegetésén kívül Magyarország háborús emberveszteségét nem kutattuk, nem tanítottuk, társadalmunkban tehát nem tudatosítottuk. Háborús ember veszteségünk döntő hányadát, szemben a minduntalan emlegetett rombadőlt házak, felrobbantott hidak, vasúti kocsik, elpusztult állatok számával, évtizedeken át meg sem említettük. S ha mégis szóltunk róluk, akkor sem a valóságos veszteségekről beszéltünk, így elemi adataink sem egyeznek a pusztá történeti tényekkel. Ma sem ismerjük tehát, hogy a háborús sírhalmok tízmillióiból mennyi a magyar.

A hiányok, mulasztások számbavételét e helyen mellőzve, előadásunkban az emberveszteség fölbecsülésére teszünk kísérletet. Még egyszer is hangsúlyozzuk: előadásunk Kísérlet csupán, hiszen a teljes biztonsággal állítható veszteségnagyság

megállapításához hosszú éveken át tartó kutatások, történészek és demográfusok összehangolt munkássága nyomán lehetne csak eljutni.

A trianoni területű Magyarország második világháborús emberveszteségét kutatva, kiinduló pontunk a háborút közvetlenül követő egyetlen gyorsfelvétel lehet. A központilag kiküldött kérdőívek kitöltésére vonatkozó kötelezettségének ugyan nem minden település tett eleget, s a beküldött lapok is hiányosak, ennek ellenére nélkülözhetetlenek. Hiszen egyetlen olyan összeírásunk ez, amely kifejezetten a háborúval kapcsolatos emberveszteséget tudakolta. A községek és városok által bejelentett háborús lélekszámfogyás az 1945. június 30-i állapot szerint az akkori, azaz a trianoni Magyarország területén összesen 953,842 főt tett ki. A hiány meglepően magas: az ország népességének több mint 10 százaléka ez. Minthogy a születések száma, ebből eredően az ún. reprodukciós együttható értéke a háború alatt sem igen maradt el a békebeli évektől (1930 és 1941 között az évenkénti természetes szaporulat kerekítve 63,000), ennek beszámításával 1941. január 31-e és 1945. június 30-a között a trianoni területű ország lakóinak abszolút száma ténylegesen nem 953 ezerrel, hanem csak 663,000 fővel fogyott; a trianoni ország népessége az 1941. évi 9,3 millióról tehát mintegy 8,7 millióra (7,0Jf-kal) csökkent.

A két szám között mutatkozó 290,000 fős különbség a háború alatti születéstöbbletből, az évenkénti mintegy 63 ezer fős természetes szaporulatból adódik. Ennek realitását az támasztja alá, hogy a második világháborúban, szemben a megelőzővel, tudatos katonai- és népesedéspolitikai megfontolásokból a katonai szolgálatra behívottakat viszonylag rövidebb időre szakították el családjuktól, ezért az elmaradt születések száma évente mindössze néhány ezerre tehető. Az első világháború négy éve alatt — a trianoni országterületet véve figyelembe — mintegy 550-600 ezer volt az elmaradt születések száma, a második világháború ugyancsak négy éve alatt a trianoni területű s a korábbinál magasabb népességű országban ez a szám "nem igen lépte túl az 50 ezret" — állapította meg Thirring Lajos demográfus.

Gondunk abból adódik, hogy az 1945. június 30-án rögzített 953,000-es háborús népesség-fogyás valójában mit is takar. Csakugyan ennyi lenne a halottak száma? Vagy a közel 1 milliós veszteség az elesett, elpusztult népességen kívül magában foglalta a még mindig nyugaton levők s a fogolytáborokban sínylődők tömegét is? És ha így van, akkor mennyire becsülhető a szomszéd országokból 1945. június 30-ig menekült magyarok száma? Alighanem a korabeli forrásokból sem igen lehetne ma már földeríteni, hogy az említett globális adatból (953,000) valójában mennyire is tehető a sajátos "vándormozgalom" által teremtett népességhiány értéke. Csak feltételezni tudjuk, hogy 1945. június 30-án még magasabb lehetett az országhatárokon kívülre kerültek (elmenekültek, hadifoglyok), mint az ideözönlők száma. Témánk szempontjából mindez azt jelenti, hogy a 953,000 fős fogyás bizonyosan kisebbik hányadát, úgy lehet csak töredékét, de azok tették ki, akik az országhatárokon túl életben maradtak, s zömük önhibáján kívül még nem térhetett haza. E kalkuláció kegyetlen ellentétele azonban az a szomorú, de csaknem bizonyosra vehető föltételezés lehet, hogy az 1945. június 30-i globális népesség-fogyás számértékében még bennefoglalt távollevők minimális részarányát a fogolytáborokból soha vissza nem térők tízezrei alighanem kiegyenlítették. Ebből eredően és az alább következő kombinatív számítások eredményei alapján megkockáztatható annak föltételezése, hogy a 953,000 főnyi hiány a trianoni területű Magyarország háborús és háborúhoz kapcsolódó emberveszteséget, az áldozatok számát mutatja.

Más adatok is mutatnak erre. A demográfusok korabeli becslése szerint Magyarország népessége még 1945 végén is 9 millió vagy annál valamivel kevesebb lehetett, holott legalább 9,62 milliót kellett volna számlálnia. Ez a több mint 600-700 ezres hiány azért látszik különösen magasnak, mert az időközben (1945. június 30. és december 31. között!) felerősödött többirányú mozgás nyomán a vándorlási egyenleg alighanem átbillent a "pozitív" mezőbe. Főként a nyugatról hazatértek és az újra elcsatolt területekről idemenekültek erre az időre akár százezrekkel is gyarapíthatták a vándorlási egyenleg "bevételi" oldalát. Ha már most a 600-700 ezer fős hiányhoz hozzáadjuk ezt a vándorlási többletet, a számok újfent arra látszanak mutatni, hogy a trianoni ország embervesztesége mintegy 900 ezer körül mozoghatott.

Hasonló értékeket kaphatunk, ha a népszámlálások adatait ilyen irányú vizsgálatnak vetjük alá.

Mindenekelőtt a háborús emberveszteséget közvetlenül konstatáló 1949-es népszámlálás adatait kell értékelnünk. Az adatok szerint 1941-ben 9,316 ezer, 1949-ben 9,204 ezer lakosa volt a trianoni területű Magyarországnak. A népesség abszolút fogyása tehát 112 ezer. Az adatokat közlő kötet bevezetője leszögezte: "a második világháború hatását semmi se bizonyítja jobban, mint az, hogy 1869 óta 1941 és 1949 között jelentkezett elsősorban (110 ezres) fogyás." Ez a fogyás elsősorban azért meglepően, mert "a lélekszámnak a tényleg regisztrált (kissé ugyan háborús jellegű) 1941-1949. évi természetes szaporodás alapján kb. 300 ezer fővel kellett volna emelkedni. A teljes népességhiány tehát kb. 450 ezerre tehető; sőt a tényleg kimutatottnál kedvezőbb — a két háború közöttihez hasonló ütemű — természetes szaporulatot feltételezve, az öt-hatszáz ezret is elérné." A háborús halálesetek számát azonban, meglepően, ez a kiadvány is — egyezően Snyder Árpád és Thirring 1946. évi adataival - 420 ezerre becsülte.

A statisztikai kiadvány adatai éppen ezért nem egészen fedik egymást. Mert ha a két világháború közöttihez hasonló ütemű természetes szaporulat mértékét — amint ezt a demográfusok más vonatkozásban hangoztatták — érvényesnek tekintjük a háború *éveire* is, akkor a teljes népességhiányt nem 450 ezernek, hanem mint a bevezető szövege maga is kiemelte, 500-600 ezernek kellene venni; vagyis a háborús emberveszteséget is ennyire és nem 420 ezerre kellett volna becsülni.

Ám a népességhiány még ez esetben is jelentős mértékben alábecsültnek látszik. A népszámlálási adatok ugyanis azt mutatják, hogy az első világháborút követő években megélnékült szülési kedv nyomán a természetes szaporulat majdnem 700 ezer, az évi növekedés tehát közel 70 ezer fő. A következő évtizedben ez a gyarapodás mérséklődött ugyan, a növekedés mértéke azonban még mindig jelentős, az évi növekedés 63 ezer fő. Említettük, hogy a megelőző évek mérsékelt ütemű természetes szaporodása folytatódott a háború alatt is. A háború elmúltával viszont, s ebben aligha tévedünk, a szülési kedv bizonyára ugyanolyan módon megélnékült, mint az első világháborút követő években. Tekintve, hogy a népesség össz-lélekszáma most, a nagyarányú veszteségek ellenére is, egymillióval magasabb volt, mint az első világháború végén (8 millióval szemben közel 9 millió), az 1945-46-47-48-as békebeli esztendőben az éves gyarapodás bizonyosan elérte, vagy éppen meghaladta a 70 ezret. Ám a háború után hirtelen megnövekedett természetes szaporulat — írta a népszámlálási kötet bevezetője is — éppen a nagyarányú háborús veszteségek következtében "teljesen elskikkadt."

Ezt támasztják alá — mintegy retrospektíve — a következő évtized kiugróan magas adatai is: 1960-ig 11 év alatt 756 ezerrel, évi átlagban tehát 68,750-nel nőtt az ország népessége. Tudjuk, a nagyarányú növekedés egyik fontos mozgatója az abortusz-tilalom volt. Csakhog ami az 50-es évek első felében a szigorú rendelkezések nyomán megjött a réven, az az 56-os robbanás mintegy 200 ezer főre becsülhető vesztesége (menekültek és halottak) révén s a következő évek szaporulat-zuhanása következtében bőségesen elveszett a vámon. Föltételezhető, hogg az 1950-es évek első felében a születési többlet tilalmak nélkül sem sokban maradt volna el a megelőző éveketől. Íg a természetes szaporulat 1949-1956 között is megközelítette volna az évi 80 ezret.

Bárhogyan számolunk is, az 1941. évi és az 1949. évi népszámlálás között a természetes szaporulat legalább 550-580 ezer lehetett. Ugyanannyi tehát, mint amennyire az adatokat közlétevé kötet bevezetője a teljes népességhiányt becsülte. A teljes népességhiányt azonban akkor kapjuk meg, ha ehhez hozzáadjuk a 111 ezer fős abszolút népességfogyást is, vagyis a végeredmény, a teljes hiány mintegy 660-700 ezerre tehető.

A valóságnak megfelelő hiány, a tényleges emberveszteség azonban ez esetben is csak a "vándorlási egyenleg" figyelembevételével határozható meg. A közben eltelt évek eseményei ugyanis ezt az egyenleget 1949-re mindenképpen a be- és visszavándorlók javára billentették (a fogságba kerültek, a nyugatra futottak visszatérése, a kisebbségi magyarság idemenekülése), azaz: az országnak jelentős vándorlási többlete lett.

A pozitív mérleget azonban valamelyest mérsékeltek az erőszakos ki- és áttelepítési akciók (a hazai németek és a szlovákiai magyarok kitelepítése, a hazai szlovákok áttelepülése). Az erőszakos eszközökkel kikényszerített népmozgás "egyenlege" önmagában véve negatív volt. Kb. 250 ezer távozott és mintegy 140 ezer jött), a "hiány" tehát több mint 100 ezer fő. Ennyivel és a véglegesen nyugaton maradtak számával kellene csökkentenünk a szomszéd országokból hozzánk menekültek számát ahhoz, hogy a vándorlási mozgalom végeredményét megkapjuk. Ha az utóbbit, a valósághoz talán közelebb állóan, mintegy 500 ezerre kerekítjük fel, úgy a vándorlási mérleg végső összegében mintegy 200 ezer fős többletet mutatott.

Visszakanyarodva kiinduló pontunkhoz, úgy véljük, a valósághoz közelálló lehet annak föltételezése, hogy a trianoni területű Magyarország háborús emberveszteségét a hiányzó természetes szaporulat (550-580 ezer fő), továbbá az 1941 és 1949 között bekövetkezett abszolút népesség-fogyás (110 ezer fő) együttes összegében jelölhetjük meg. A riasztó és meghökkentő szám ismételen 900 ezer körül mozog. De: ha az első két "tétel" — t.i. a hiányzó természetes szaporulat + abszolút népesség-fogyás — együttes számértékeként Thirring Lajos becslését, azaz: 800 ezer főt fogadjuk el, akkor a tényleges veszteség (800 ezer + 200 ezer vándorlási többlet) éppen 1 millióra tehető. Ezek a számértékek újra és megint csak kísértetiesen egyeznek az 1945-ös gyorsfelvétel 953 ezer fős népességhiányt rögzítő adataival. Kiterjedt, alapos külhoni és hazai levéltári-statisztikai kutatások során ezek az értékek bizonyosan módosulnak majd, plusz-mínusz irányban kilenghetnek, ám a veszteség végösszege föltételezhetően a jelzett értékek tájékán állapodna meg.

Mennyi hát a sok sírhalom? A különböző számítások nagyon is egybehangzó eredménye szerint a trianoni Magyarország jeltelen tömegsíraiban mintegy 900.000-1.000.000 lehet a háborúhoz kapcsolható halottak, elesettek száma. Tegyük hozzá: az irtózatoss veszteség nagyobbik hányada a férfi lakosságból került ki most is. A halottaknak több mint negyedét, mintegy 257 ezer lelket, az elpusztított zsidóság

adta, Közel egyhatodik a Don-kanyarban maradt. Mintegy félmillió pedig a Kárpát-medence és Európa terein szétszórva nyugszik.

A számok önmagukban véve is elborzasztanak. A veszteség méretei azonban akkor mérhetőek fel igazán, ha valamihez viszonyítjuk őket. Az első világháborúban elszenvedett s a trianoni országterületre átszámított veszteségünket — kerekítve — 70 ezerre tették a demográfusok. Az áldozatok száma tehát majdnem négyszeresre emelkedett. Amíg az első háborúban ezer lélekre 36, a másodikban már mintegy 100 halott jutott. Másként szólva: amíg az 1914-18-as háborúban minden 28-ik lélek veszett oda, a másodikban már minden tizediknek kioltották az életét. Szó szerint értendő: az ország lakosságát ez a háború megtizedelte.

A mintegy 900.000-1.000.000-ra becsülhető szám azonban csak a trianoni, és nem a háborúban ténylegesen részt vevő Magyarország embervesztesége. A történelmi igazságnak tartozunk — és tartoztunk volna már eddig is — azzal, hogy háborús emberveszteségünket ne a háborúból kikerülő országra érvényesen kíséreljük meg fölbecsülni. Hiszen egy-egy ország, állam és hatalom háborús vesztesége alatt, amióta múltját számon tartja, történelmét írja az ember, mindig annak az országnak, államnak, hatalomnak a veszteségét értették, amelyik a háborúban ténylegesen részt vett. Az eljárás annál is inkább indokolt, mivel a háborúba belépő-résztevő s a háborúból kikerülő országok területe-nagysága többnyire nem azonos.

Ismeretes, hogy Magyarország még a háborúba lépés előtt, 1938 és 1941 között diplomáciai döntések és kisebb katonai akciók révén jelentős földdarabokat kapott vagy szerzett vissza azokból a területekből, amiket a trianoni béke egykori országából kiszakított. Hz 1941-es országhatárok a korábbi 93 ezer négyzetkilóméter helyett 174 ezer négyzetkilóméteres területet foglaltak magukba, az ország népessége pedig 9,3 millióról 14,68 millióra emelkedett. A háborút ez az ország viselte, hadseregét es az ország állította ki, következésképpen ez az ország szenvedte el a háborús veszteségeket is.

Nincs terünk, hogy az idevágó számításokat csak annyira vázlatosan is elvégezzük, amint azt a trianoni területű országra nézve megtettük. Csupán a végeredményt közölhetjük. Azt nevezetesen, hogy: ha a trianoni országterületre általunk becsült emberveszteség alsó határaként kapott 900 ezer főt egy Thirring-féle arányosítási kulcs alsó értékével, azaz 59%-kal megemeljük, a visszacsatolt területekre 530 ezer halott eshetne, vagyis a megnagyobbodott ország háborús embervesztesége hozzávetőlegesen (900.000 - 530.000) 1.430.000 körül mozoghatott. Megismétlem: 1.430.000. Tegyük hozzá gyorsan: e közel másfél millió halottnak több mint egyharmada — amint ezt az USA-ban megjelent Braham-könyvből tudjuk —, pontosan 563 ezer ember a korabeli Magyarországon élő 800 ezer főnyi zsidóságból került ki. Ám ide kell, vagy inkább kellene sorolnunk (ha ismernénk a számokat) a kisebbségi magyarságon körös-körül elkövetett kollektív megtorló intézkedések, a hideg napokat követő dermesztő hetek, a véres kegyetlenkedések áldozatait is. Összegezve, mind a kisebb, mind a nagyobb ország népességének tehát éppen 103%-a fizetett életével azoknak, akik "ránk hozták a háborút". Közelebbről és közvetlenül azoknak, akiket a korabeli Magyarország felelős posztjain talált a történelem.

Túltekintve végül a hazai tájakon, a háborús vérveszteség méretei akkor látszanak igazán, ha azokat Európa népeinek veszteségeivel vetjük össze. Akár a halottak számát, akár azoknak a népességhez mért részarányát tekintjük is, Magyarország Európa államai között az óldosathozók "élmezőnyébe" tartozik.

Sorrendben a Szovjetunió (20 millió), Németország (10 millió), Lengyelország (6 millió) és Jugoszlávia (1,7 millió) után Következik, kevés híján megközelítve a velünk azonos lélekszámú utóbbi országot. Ha pedig a veszteségnek a népességhez mért százalékos arányát nézzük, Lengyelország kiugróan magas hányadát kivéve, Magyarország háborús embervesztése csaknem azonos fokúnak mondható az előbb említett országokéval. Megdöbbentően "előkelő" helyezésünk" adatait látva még inkább szembeötlő az a vétkes mulasztás, amely közel négy évtizede terheli lelkiismeretünket, terheli a tudományt, a tanítást és a közművelődést. Az önmagunkkal szemben elkövetett bűnök, gondolom, semmivel sem tetszőbbek, mint a mások ellen irányuló vétkek. A legemberibb tények ismeretétől fosztottuk meg magunkat és a nagyvilágot.

A számokkal is kifejezhető lét egyik legszomorúbb tartományában jártunk: a halottak számát akartuk kideríteni, meghatározni. Azoknak a számát, akik egy igen szörnyű világtörténeti eseményhez kapcsolódó magyar múlt tragikus szakaszában vesztették el életüket. Tudjuk, hogy a számok s a velük való műveletek ézaktságot és konkrétságot követelnek. Ezt kívánták volna tőlünk is. Az esetek többségében mégis csupán "föltételezhettük", "hozzávetőleges"-nek, "becsültének írhattuk a halottak számát. Adataink értékét "mintegy^M-nek, "esetleges"-nek mondhattuk.

Szomorú számvetéseink elfogadhatóságát mégis igazolni látszanának azok a többoszlopos, igen tekintélyes márvány- vagy kőtereket kitöltő névsorok, amelyeket az apróbb-nagyobb székely falvakban felállított a második világháborús emlékművek, emléklapok oldalára vésetett a túlélők tiszteletreméltó kegyelete. Fölmutatva egyben a cselekedet emléktörző értékeit is, megadván a halottaknak azt, ami másutt is kijárt, kijárhatott volna. Mert ha gróf Andrássy Gyula dualizmuskori magyar miniszterelnök, majd közös külügyminiszter sírjára, nem is olyan régen, a történészi kegyelet jogosan vélt elhelyezni egyetlen szál virágot, akkor mennyivel inkább illő dolog lenne, ha a túlélő kor, követve a filmbeli palócasszonyt, egy vagy másfélmillió halottjának jeltelen tömegsírjára évente legalább egyszer ugyancsak elhelyezne egyetlen szál virágot. A szív-némaságra születettek csendes főhajtásaként.--

CFenti cikk szerzőnek a Magyar Tudományos Akadémia "Magyarország 1944-ben" c. ülészakán, 1984. júniusában elhangzott előadásának teljes szövege. Rövidítve megjelent a Magyar Hírlap 1984. június 23. számában.3

IRODALMUNK

Pomogáts Béla (Budapest):

A MAGYAR IRODALOM EGYSÉGE

Bevezető egy előadáshoz

(Pomogáts Béla irodalomtörténész az MBK/ITT-OTT meghívására előadásokkal vesz részt az 1985. aug. 17-24-i Laké Hope, Ohio-i konferencián, utána előadókörút során látogatja meg az Egyesült Államok és Kanada magyar közösségeit. Előadásai: "A mai magyar irodalom magyarországon, nemzetiségi sorban és diaszpórában — a kapcsolatok eredményei és feladatai", "Az erdélyi magyar irodalom: egy kisebbség sorsa és üzenete." -H.K.)

Az amerikai magyarság szellemi életének képviselői előtt nemzeti irodalmunk egységérőit is szólni szeretnék: az intézményi egység felbomlásának kényszerű történelmi folyamatáról s azokról a szellemi erőfeszítésekről, amelyek egy mélyebben és erősebben ható egység: a lelki egység megőrzése vagy helyreállítása érdekében folynak Magyarországon, a szomszédos országok magyar kultúrájában, illetve a nagyvilágon bárhol, ahol a magyar szó él, a magyar irodalom lángja fellobban.

A magyar irodalom egységes intézményi rendjét ugyanaz a nemzedék — a reformkor történelmi felelősségtudattól vezérelt nemzedéke — hozta létre, amely magának a nemzetnek is új utat nyitott, új közösségi eszményeket adott. Ez az irodalmi egység valójában az irányzatok és a generációk küzdelmei során is fennmaradt, s csak akkor tört meg, midőn a magyarság nemzeti egysége: az elveszített első világháború után, a trianoni szerződés következményeként, A magyar nemzeti irodalmak mellett magyar nemzetiségi irodalmak jöttek létre, s egy újabb "reformnemzedékre" — Kós Károly, Bánffy Miklós, Kuncz Aladár, Makkai Sándor, Kemény János, Nyíró József, Tamási Áron, Győry Dezső, Mécs László, Vozári Dezső, Fábry Zoltán, Szenteleky Kornél, Herceg János, Szirmai Károly — várt az az áldozatos, egyszersmind nagyszerű feladat, hogy a kisebbségi sorba kárhozottatott erdélyi, felvidéki és délvidéki magyarságnak irodalmat, irodalmi intézményeket teremtsen. Főként a második világháború s az országban bekövetkezett nagy társadalmi rengések következtében ezt egészítette ki egy új magyar irodalmi képződmény: a nyugati emigráció magyar irodalma, amely megintcsak alkotó és szervező tehetségek — Cs. Szabó László, Márai Sándor, Kovács Imre, Szabó Zoltán, Gombos Gyula, Molnár József, Borbándi Gyula, Határ Győző, Tűz Tamás, Faludy György, s hadd ne soroljam tovább a Magyarországon is jól ismert neveket — áldozatos erőfeszítéseinek eredményeként született.

Több magyar irodalom volna tebát? Magyarországi, romániai, szlovákiai, jugoszláviai, kárpát-ukrajnai és nyugati irodalmakkal kellene számolnunk? Igencsak eltérőek a válaszok. Tudjuk, van ország, ahol már nem is magyar irodalomnak, inkább "magyarnyelvű román irodalomnak" nevezik azt az irodalmi kultúrát, amelyet Sütő András, Balogh Edgár és Kányádi Sándor teremt. Mintha egy elnevezéssel, akár egy elnöki dekrétummal meg lehetne változtatni egy irodalom nyelvét és lelkét, emberi lényegét. Ugyanolyan ostobaság ez, mint átírni a történelmet, átkeresztelni a régészeti leleteket, megváltoztatni a temetők arculatát: a századunkban oly módszeresen terjedő abszurd hatalmi fogások közé tartozik.

De ne törődjünk az abszurditással, nézzük inkább irodalmunkat, s tegyük fel ismét a kérdést: hány magyar irodalom létezik? Meggyőződésem szerint egyetlenegy, mint ahogy egyetlen magyar nemzet él a történelemben, habár ennek a nemzetnek a határoktól lemetszett részeit nemzetiségeknek, az idegenbe sodródott tagjait diaszpórának nevezik. Illyés Gyula is "ötágú sípról" beszélt, nem öt sípról, hanem egyről, amelynek öt ága van.

Él ez a meggyőződés a magyarországi, a nemzetiségi és a nyugati magyar irodalom köreiben is. A magyar nemzetiségi irodalmak, hacsak törekvéseiket nem korlátozza külső erő, mindig is igyekeztek szoros közösségben dolgozni az "anyaország-irodalmával. Ezt tanúsítja ezeknek az irodalmaknak a története. A romániai magyar irodalom képviselői 1928-ban az Erdélyi Helikon ankétján tettek hitelt emellett a szoros közösség mellett, a szlovákiai magyar írás c. folyóirat 1932-ben írott szerkesztői beköszöntője pedig arra az értékre figyelmeztetett, amelyet a nemzetiségi irodalom jelent a nemzeti, az egyetemes magyar irodalom számára: "tervezzük — a kiforrt új kisebbségi életforma a magyarság egyeteme számára is óhajtott és követett példa legyen, amely új alapokkal erősítse meg az összmagyarság életét is."

A magyar nemzetiségi irodalmakat azonban nemcsak elvi deklarációk fűzték a nemzeti irodalom egészéhez, hanem fejlődésük egész menete is. A pontos megfigyelések azt igazolják, hogy a nemzetiségi irodalmak irányzatainak, mozgalmainak és poétikai változásainak története szinte párhuzamosan halad a hazai irodalom eszme- és poétika-történeti alakulásával. A húszas évek avantgárdé áramlatai és újrealista vállalkozásai éppúgy párhuzamosan jelennek meg a hazai és a nemzetiségi irodalomban, mint a harmincas évek népi törekvései, költői mitologizmusa és intellektualizmusa vagy "valóságirodalmának" dokumentarista áramlata. Irodalomtörténeti tény, hogy a szomszédos országokban élő nemzetiségi irodalmakat sokkal több szál fűzte a nemzeti irodalom fejlődéséhez, mint a velük egyazon országban fejlődő "többségi" nemzet irodalmához. A többségi irodalmakkal kialakult kapcsolatok jórészt művelődéspolitikai jellegűek

voltak, a nemzetiségi Kultúrák "híd" szerepét valósították meg, ezek az irányzat- és poétikatörténeti kapcsolatok voltaképpen beilleszthetők a kelet-középeurópai irodalmak általánosabb fejlődéstörténeti hasonlóságának keretei közé.

A magyar irodalom — vállalt hagyományai, nemzeti tudata és esztétikai értékrendje értelmében — egységes szellemi entitás, ennek a szellemi entitásnak azonban több központja, több történetileg kialakult intézményrendszere van. A magyar nemzeti irodalom struktúrája ennek következtében sajátos irodalmi "respublicára" hasonlít: ebben a "köztársaságban" a hazai irodalom mellett el nem hangagolható szerepe van a romániai, a csehszlovákiai, a jugoszláviai, a kárpátaljai, illetve a nyugat-európai és tengerentúli magyar irodalomnak. Ennek az irodalmi "respublicának" az egység és a különбözés a léngegi tulajdonágai: egység az irodalom nyelvi, etnikai, történelmi és kulturális sajátosságaiban, különбözés társadalmi feltételeiben, konkrét nemzetiségi feladataiban.

Mindez megváltoztatta a magyar nemzetiségi irodalmak identitás-tudatát: ennek az újszerű identitásnak a meghatározását végezte el az irodalmi életben közkeletű "kettős kötődés" elmélete. Mint tudjuk, ez az elmélet a nemzetiségi irodalmak etnikai-nyelvi-kulturális, valamint állampolgári-társadalmi kötődését tételezi. A "kettős kötődés" elmélete ugyanakkor, véleményem szerint, nem alakítja át radikális módon ezeknek az irodalmaknak "ontológiai" lényegét, azaz nem zárja ki őket a magyar irodalomból, s nem helyezi át őket más nemzeti irodalmak kereteibe. Ha az irodalmat, Roland Barthes-hoz hasonlóan egyrészt úgy tekintjük, mint intézményt, másrészt mint művet, a magyar nemzetiségi irodalmak irodalomtörténeti elhelyezése is kettős lehet: mint intézmény a maga különleges helyzetének megfelelően működik, autonómiára törekszik, s amilyen mértékben a nemzetiségpolitikai gyakorlat ezt lehetővé teszi, mint sajátos kulturális autonómia kíván beilleszkedni a szomszédos országok irodalmának intézményes szerkezetébe; mint mű, pontosabban mint művek esztétikai és történeti rendszere viszont a magyar irodalom szerves részét alkotja.

Azt hiszem, mostanában az egység gondolatát, a nemzeti és szellemi összetartozás ügyét kell előtérbe állítanunk, már csak azért is, mert ez a gondolat és ez az ügy védelemre szorul. A mi felelősségünk sem kisebb, mint a reformkori vagy a Trianon utáni irodalomalapítóké volt valamikor. "Előttünk egy nemzetnek sorsa áll" — mondhatjuk Vörösmartyval, annak is tudatában, hogy a magyarság számára a nemzet és a nemzeti irodalom fogalma mindig szorosan összetartozott.—

METAMORPHOSIS TRANSYLVANIAE

Cseh Tibor (Midland Park):

PILLANATKÉPEK ÉS GONDOLATOK EGY ERDÉLYI ÚTRÓL

Csak földem jelét hordom sorsomon,
s szíven üt, ha egy társam hagyni kész
a tájat, miről még így szólt: "honom."
Jaj-harangozzék érte az egész....

Magyar-g Lajos, 1984

Ezerkilencszáznyolcvanöt január végén Pesten öcsémmel készülődtünk egy háromhetes erdélyi útra. Testvérem átnézte alig párezer kilométeres Skodáját, tartalék gyertyákat vett, hóláncot, jégolvasztó folyadékot. Pesten már alábbhagyott a szokatlanul kemény tél ereje, fagypont körül járt a hőmérő. De Erdélyből zordabb hírek jöttek méteres hóról, hófúvásokról, csikorgó kegyetlen hidegről. Öcsém örömmel vállalkozott az útra, bár egy kicsit aggódott a téli útviszonyok miatt. Évente kétszer-háromszor is jár Erdélybe, de ez lesz az első téli útja. Nemcsak érzelmi okokból megy. A rokonoknak visz élelmet és egyéb nélkülözhetetlen dolgot. A kicsiny Magyarországból Nagyromániába.

Az utazás előtti napon zavaros híreket hallottunk. Állítólag nem lehet gépkocsival utazni Romániába. Az útviszonyok miatt? Hófúvás miatt? Tiltó rendelkezések miatt? Senki sem tudja. Öcsém felhívja a román nagykövetséget:

—Kérem szépen, lehet-e Romániába utazni autóval?

Rideg, elutasító válasz:

—Mi nem vagyunk utazási iroda. Forduljon az IBUSZ-hoz!

No, ez szép példája a szocialista testvériségnek. Nem hiszem, hogy Angolában Délafrika nagykövetsége hasonló udvariatlansággal bána a szelíden érdeklődő angolai fekete polgárral. Rövid stratégiai megbeszélés után én hívom fel a követséget angolul. Hátha egy amerikaival másképpen beszélnek. A vonal túlsó végén a kagylót egyik kézből a másikba adják. Senki nem ért angolul. Az IBUSZ-nái sajnálkozva közlik, hogy nincsenek téli csoportos utazásaik, nem ismerik a jelenlegi körülményeket. Barátokat hívunk fel. Az utóbbi hetekben senki nem járt Erdélyben. Hát ilyen messze van Erdély Budapesttől? Egy másik világrészen, egy másik bolygón?

Öcsémnek mentő ötlete támad. Felhívja a vámhivatalt. Nekik ismerni keli a helyzetet. Pillanatok alatt megjön az udvarias válasz: Magyarország és Románia között zavartalanul folyik a gépkocsi forgalom. Románia területén román állampolgárnak tilos gépkocsiját használnia. Külföldiek szabadon közlekedhetnek. Benzinjegyet be kell szerezni a megfelelő hivatalokban.

Örömmel sóhajtunk. Milyen jó, hogy vámhivatal is van a világon. Öcsém irányítása alatt bevásárlunk, megvesszük a rokonoknak, ismerősöknek szánt ajándékokat, alapvető élelmiszereket, fűszereket, kávé, teát, tisztálkodó szereket, cigarettát, mindent. Becsomagoljuk az ajándékokul szánt ruhaneművel együtt. Mintha

háborús menekültekhez vagy hadifoglyokhoz mennénk. A második világháború után negyven évvel. Néhány könyvet szeretnék magammal vinni. Öcsém hajthatatlan:

—Semmiféle írást, könyvet nem viszünk. Én ismerem az Erdélybe utazás körülményeit, vagy te? Ha nem rejtjük el, akkor elveszik és vissza jövetelkor esetleg visszaadják. Ha elrejtjük és megtalálják, nem engednek be az országba nemcsak most, hanem soha többet.

Délelőtt tizenegy óra tájt érkezünk a határ közelébe. A határ előtt három kilométerrel benzinállomás. Feltöltjük a tankot. Ez most már Kolozsvárig kitart. A borsi határállomáson a magyar és román vámosok külön szobákban, de közös épületben vannak elhelyezve. Az út több sávra oszlik, fölöttük betontető. Külön sáv a szocialista országok turistáinak, külön a nyugatiaknak. Ha a kocsiban csak egy nyugati is van, a nyugati sávra kell állni. A szocialista oldalon mintegy húsz magyar kocsi várakozik, a nyugati sávon egyedül vagyunk. Egy lengyel kocsi áll mögénk. Átirányítják a szocialista sávra. A magyar vámosok hamar végeznek velünk. Kérdik, hogy a kávé és teát én viszem-e. Mondom, hogy igen. Tovább mennek. Várunk. Odaát egy órával elébb járnak, dél van. Ebédszünet. Miért ne várjon a turista? A magyarok a többi kocsit vizsgálják, néha a fejüket csóválják. Mind rakva élelmiszerral, mint a miénk. Egy kocsit visszairányítanak, túl sok volt benne a kávé, tea és egyéb nyugati árú. A valutával vett áruk kivitelét szigorúan korlátozzák a vámtörvények. Végre egy román vámőr lép a kocsinkhoz, szépen beszél magyarul:

—Könyv van?

—Nincs.

—Folyóirat van?

—Nincs.

—Biblia van?

—Nincs, Miért, nem lehet?

Elmosolyodik.

—Szabad, a saját használatára. De esetleg ott felejt valahol. Akkor vissza kell küldeni magának.

Elkéri az útlevelünket, a vízumomat és kitölteti a határátlépő papírt. Részletesen le kell írni a tervezett útvonalat és a meglátogatandó személyek nevét és címét. Felírtam a rokonokat, ismerősöket és felírtam a marosvásárhelyi folyóiratszerkesztőt is, aki utolsó magyar írmagnak bennmaradt a Román Kommunista Párt Központi Bizottságában. A román vámőr elviszi a papírokat és nemsokára barátságosan mosolyogva visszajön. Udvarias alaposággal átnézi csomagjainkat: könyv nincs, folyóirat nincs, biblia nincs. Mehetünk. A vámőr szalutál és kellemes, boldog időtöltést kíván. A Skoda nekivág az útnak Nagyvárad felé.

Románia gazdasági helyzete katasztrofális. Már Pesten felhívták a figyelmemet az egyre súlyosbodó körülményekre. Az általa elkövetett hibákért a néppel fizetteti meg az árát a román kormányzat. Románnal, magyarral egyaránt. De a magyart külön

sújtja az egyre szemérmetlenebb és egyre nyíltabb nemzetiségi elnyomás, az elrománosítás fejetlen, hisztérikus sietsége. A novemberi bizalmas pártértekezleten Ceausescu jelentette be az új vonalat: a magyar kisebbség nem érdemelte meg az eddig "rápazarolt" engedményeket, a jövő iránya a vaskéz politikája. Az új politikai vonalvezetés következményeit észleltük ezen az úton.

A gépkocsi közlekedést energia takarékoskodás miatt tiltották be. Románia benzint akar exportálni dollárért s a lakosságtól veszi el az üzemanyagot. A városokban, az utak szélén kocsik százai, ezrei hótömbökbe, jégbuckákba fagyva. Nagyon kevés a kivétel, főleg a rendőrség, biztonsági szervek és a mentőkocsik számára. Még orvosok sem használhatják kocsijukat. Csökkentették az autóbusz- és teherautóforgalmat is. Az engedélyezett autóbuszok embertelenül zsúfoltak. Az országutak szélén az ingázók karavánjai sokszor gyalog teszik meg az utat a gyártelepek és a közelebbi falvak között. Fakó, szomorú arcok, mintha menekülők áradata lenne. A szövetkezetek traktoraikat használják fel vontatásra, ezekhez kapcsolnak összetákolt ketreceket s bennük szorongnak az emberek: Básta szekérének huszadik századi változata. A vonatok többórás késéssel, fütetlenül közlekednek. A korlátozás kiterjed az elektromos áram használatára is. Állítólag az áramot is exportálják. A nagyobb városokban 4-5 órát, a kisebbekben 8 órát, a falvakban 12 órát szünetel az áramszolgáltatás. Ilyenkor a gyárak nagy része is leáll. Az alkalmazottakat hazaküldik. De hazaküldik őket a gyakori nyersanyaghiány miatt is. Az emberek kétharmad, háromnegyed fizetésekért dolgoznak. Tengődnek egyik hétről a másikra.

Egy öreg unitárius pap mondta nekem: "Itt mi, lelkeim, a tisztességes szegénység legalacsonyabb fokán élünk." Ő ezt magára és családjára értette, de mondása érvényes Románia lakóinak nagy többségére.

A külföldnek szánt kirakat-politika következménye, hogy külföldi kocsik közlekedhetnek. De a közlekedéshez több körülmény szerencsés összejátszására van szükség. Először is kell benzin jegy. Ezt külföldiek nagyvárosi hotelekben szerezhetik meg. A benzinkutak is nagyvárosok határában vannak. A forgalom hiánya miatt szombat és vasárnap nincsenek nyitva, hétköznapokon általában kilenctől ötig árulnak. 5 ha éppen nincs áramhiány, tehát a szivattyú működik is, s az a fajta benzin is van, amire jegyet vettél, s az alkalmazott is kéznél van és nem a közeli korcsmában melegszik, igen, akkor te — szerencsés külföldi állampolgár — vehetsz benzint. A tilalom miatt az erdélyi utakon úgyszólván csak magyarországi magánkocsikat láttunk. Hagyvárad és Kolozsvár között 42 szembejövő magánkocsiból 39 volt a magyar. A magyarok fényjelekkel, dudával üdvözölték egymást. A kalotaszegi falvakban az útszélen didergő gyermekek kitörő örömmel integettek a magyar autóknak. Amikor román falvakban álltunk meg egy pohár borszéki borvísre, vagy a kávénak nevezett fekete folyadékra, pillanatok alatt körülvették a kocsit:

—Szappan ván? Csokoládé ván? Kent ván?

Mindenható valuta a Kent cigaretta. A hivatalos pénzbeváltó helyeken szemérmetlenül alacsony árfolyamon váltják be a dollárt. Egy dollárért 12 lejt adnak, feketepiaci értékének egyharmadrészét. A dollárért árusító üzletekben kávé, teát, cigarettát vehet a külföldi, s ha nem vigyáz, kínai csokoládét is. 5 lehet kapni rágógumit is, az erdélyi magyar gyermekek vágyainak netovábbját. Ezért könyörögnek

a Kocsik Körül. Egy író barátom elkeseredve panaszkolt, hogy a szülők nem nevelik a gyerekeiket, engedik, hogy kolduljanak. De mit tehetnek a szülők? Hiszen ők is a nyugatra vágyakozás álmvilágában élnek s a gyerekek képzeletbe ez a vágy a rágógumi elérhetetlen szivárványában szűrődik be. A marosvásárhelyi Continental szálló előtt egy kicsi, kucsmás székely gyerek szólított meg. Nem kért, hanem vásárolni akart rágógumit. Ő — mint belföldi — nem mehet a dollárüzletbe. Mondta, hogy van "valutája." Kicsiny, hidegtől lilára csípett tenyerében két forintot szorongatott, mindenképpen ide akarta adni. A két forint négy centet ér, s a legolcsóbb rágógumi-csomag 50 cent. Bementem a dollárboltba s vettem neki egy dollárért. Az erdélyi írónak igaza volt. De én nem tudtam ezt a kicsi székelyt álmaitól megfosztani.

Kolozsvárra az esti órákban érkeztünk. A korlátozás miatt csak itt-ott pislog utcai lámpa. A közlekedési lámpák ki vannak kapcsolva, nincs rájuk szükség. Még csak este hét óra van, de az utcák kihaltak. A házak süket komorságba burkolóztak. Néha egy ember botorkál óvatosan a jeges úton. A belvárosban furcsa érzés fog el. A civilizáció tárgyait jótékony homály és hótakaró borítja. Mintha egy időgépen a középkori Kolozsvárra érkeztem volna. Talán még Mátyás király is megugratja a lovát. De a szobor mozdulatlanul állt a méteres hóban.

A Korunk szerkesztőségében galéria megnyitó. A kétszázhuszonnyolcadik. A falakon fiatal grafikus képei, a két összenyitott helyiségben mintegy százötvenen ülnek, állva szorongnak. Fiatalok zenekara barokk zenét játszik. Fiatal színi növendék Szilágyi Domokos verseit mondja. Néha hangja elcsuklik az elfojtott érzelmektől. A teremben néma csönd. A magyar kultúra hétköznapi ünnepe a kincses városban? Ókeresztény szertartás a katakombában? A kép szinte kísértetiesen idézi New Yorkot. Mintha egy kolozsvári Püski Sándor kicsiny termében jött volna össze a gyülekezet magyar ígét hallgatni. Növekszik az ár, elsüllyedt csónakok hajótöröttjei kapaszkodnak a még úszó tutajokra.

Növekszik az ár. A magyar tévé és rádió adásokat energia takarékoskodás ürügye alatt szüntették meg. A külföldi látszat kedvéért néhány jelentéktelen regáti Kisváros román adását is megszüntették. De a kolozsvári magyar rádió alkalmazottait sommásan elbocsájtották. Mindenki aggódik, hogy mi lesz a sorsa a rádió hatalmas hangszalag gyűjteményének, mely pótolhatatlan értékű tanúsága az elmúlt évtizedek erdélyi magyar kulturális életének. Hasonló aggodalom veszi körül a Kriterion nemzetiségi könyvkiadó jövő sorsát is. A beavatottak gondterhelten beszélnek a kérdéstről. A táncházakat nem engedélyezik. A színházakban a magyar szerzők Klasszikus operáit, drámáit, operettjeit betiltották. Megvonták hát a trianoni határt a magyar kultúrában is. A "Hunyadi László" operájának utolsó kolozsvári előadása előtt már ismert volt a tilalom. Zsúfolásig megtelt a magyar színház. Előadás után a közönség tombolva ünnepelte a színészeket. Nem akarták őket a színpadról leengedni. Végül a milícia ürítette ki a termet.

Folyik a személyi hajsza is. Sütő András orvos fiát meghurcolta a politikai rendőrség. Beké György ellen több irányból folyik a támadás. Kiadtak ellene egy rágalmazó pamfletet, majd állásából elbocsájtották s újból visszavették, a megfélemlítés klasszikus eszközeit használva. Illyés Kinga legújabb műsoros estjét, melyet öt évi munkával, kínos műgonddal csiszolgotott, hat ragyogó sikerű előadás

után betiltották. Viski Árpád színész börtönből szabadulva valahol Sepsiszentgyörgyön tengődik segédmunkási állásban.

Nagyapám kopjafája előtt állok a csernátoni temetődombon. Vallatom a temetőt. Hátha megszólalnak a sírkövek, a düledező, fejtől való fák. Hátha kiáltoznak: Háromszék nem aluszik.... Hiszen ott lenn az országúton vontatták bivalyos szekerek Gábor Áron ágyúit. A temető hallgat. S hallgat lenn a völgyben a falu is. Békéjét őrzi az ősi vártemplom, a csernátoniak büszkesége, a megyében a legmagasabb tornyával, így őriztem képét gyerekkoromból s így áll ott ma is. így állt ott Básta és Haynau korában is. Áll a falu is. Új házak épültek, de kevés híján a családok megvannak. Csak a fiatalok száma apadt meg erősen. Szétszóródtak az országban. A nagy ünnepekre hazagyűlnek a családi portákra — akik közülük még itthon vannak.

Író-olvasó találkozó a faluban. Szerencsém van, két éve volt az utolsó. Kemény hideg van odakinn. A művelődési ház termét lassacskán melegíti át a kicsiny kályha. Télikabátban topogunk, de azért ötvennél is többen vagyunk. Szokása szerint késik az autóbusz. Végre megérkeznek a vendégek. Ószhajú, őszbajuszú ember a vezetőjük, zsinóros bekecsben. —Erőss Péter, pusztinai csángó— magyarázza a szomszédom. —Nyugdíjban van s a népnevelés gondját vette a vállára. Ő szervezi ezeket a találkozókat, járja a falvakat az írókkal.— Lassan, elgondolkodva teszi hozzá: —Még mindig van, aki húzza a harangot.

—Mai találkozó a hűségéről szól— indítja el a műsort Péter bácsi. —Egy férfiről emlékezünk meg, aki az első világháború után, amikor százezrek elfutottak erről a földről, szembeszállt az árral, hazajött Budapestről, hazajött ide a Székelyföldre, mihozzánk Háromszékre. Benedek Elekről fogunk beszélgetni.

Szabó Zsolt, a Kriterion egyik szerkesztője beszámol művéről, Benedek Elek levelezéséről. Két kötet már megjelent. Most készült el a befejező harmadik kötet kézírata. Idéz a levelekből. Az idézetek mind a hűség gondolatát veszik körbe, mint a várfal a templomot.

—Mikor jön ki a harmadik kötet?

—Azt én nem tudhatom— mosolyodik el Zsolt. Mennyi gond, mennyi kérdőjel van e mosoly mögött! Utána vers a kivándorlásról. Forró, szenvedélyes ima a hűségéről. Könyörgés a lélek hullámhosszán. A költő olvassa:

Fiadnak, ki lassan a világba lép ki,
tanítsd, mi e földön a legszebb talán:
"Hazám van s házam, házam — a hazám."

(Magyary Lajos: Vándorlás-lélekhosszon)

Magyary szavát ismételve, amikor a falu uccáját rovom másnap: házam — a hazám. Nézegetem a portákat, fényképezem a székely kapukat. Gyerekkoromban csak egy volt, roskatag állapotban, a falu végén. Most talán húsz is van belőlük. Szépek, erősek, vasbetonba ágyazottak. Mind a hetvenes években épültek. A hűség szimbólumai. A házzá zsugorodott hazának hívogatói: Áldás a bejövőknek....

A Székelyföldön, a falvak százaiban még egy tömbben él a magyarság. Még a városaikba telepített idegen ékek sem tudták szétrobbantani ezt a tömböt. Talán ez a főoka a hisztérikus idegességnek. Egy nagy népi tömb nem hajlandó beolvadni az állam által megtervezett gyorsasággal. De a székely végeken túl, szerte Erdélyben riasztó a helyzet. A kolozsvári belvárosi református eklézsia körzetében 1985 első hat hetében 28 temetés volt, 4 keresztelő. —A helyzet nem ennyire rossz— mondja valaki vigasztalóan. —Nem mindenki meri a gyermekét megkereszteltetni.— Kétes értékű vigasz. Ez az arány még az esetleges javítással is elcsüggesztő. Hiszen aki nem meri gyermekét megkereszteltetni, vajon lesz-e ereje a küzdelmes-keserves utat végigverekednie gyermeke magyar neveltetéséért? Évről évre fogy a magyar tanárok, magyar osztályok száma. S ha végigverekedték a magyar középiskolábajárás göröngyös útját s ha a legjobbak közé tartoznak s az egyetemre is bejutottak és ha elnyerik a diplomát — mi lesz a sorsuk?

Fiatal jegyespárral beszélgetek. Mindketten az idén végeznek. A fiú matematikus, a leány magyar-német szakos tanárnő. Júniusra tervezik az esküvőt.

—**Mik a terveitek?**

Riadtan, tanácstalanul néznek. A lány szólal meg:

—Talán valamelyikünk kap állást Erdélyben. **Meghúzzuk magunkat.** Csak attól félünk, hogy **Moldvába kell menni.**

A fiú sóhajtva teszi hozzá:

—Jó volna Magyarországra kijutni. De nagyon nehéz...— Magyarország nevét olyan áhítattal ejti ki, mint a boldogság tündérekertjét.

Valahány magyar fiatallal beszélgettem Erdélyben, mind kivándorlásról álmodik, kivándorlást tervez, vagy kivándorlásra készülődik. **S mennek is. Elfutnak — ahogy ott mondják — százával, ezrével. Nem felszínes gond, nem költői aggodalom volt az író-olvasó találkozó főtémája a szülőfalumban. Riasztó valóság!**

5 az öregek?

Nyugdíj felé készülődő idős házaspár. Három gyermeküket szépen felnevelték, magyar iskolába járatták, egyetemet végeztek — sok gond, szűkölködés árán. Az **egyik** fiú Moldvában, a másik Belgiumban, a leány **Budapesten.** **Életük utolsó éveiről** álmodoznak. Egy kicsiny faluban szeretnének meghúzódni. Valahol Kalotaszegen, vagy Biharban, ahol lehet a magyarországi tévé adásokat látni. **Elérhetetlen álom, hiszen éppen csak telik a szűkös mindennapira.**

Csüggesztő látványt nyújtanak az erdélyi városképek. Valamikor Erdély gyöngyszemei voltak a történelmi városok, az **erdélyi barokk, a gótika a városkép** őrzői, Mint fenyegető hadsereg gyűrűje veszi körül őket a panelházak lélektelen, szürke betonrengetege. Kós Károly falusi neo-gótikájának **örökébe lépett ez a szörnyű, múltat gyilkoló stílustalanság.** A beton lakó-börtönöknek ezt a "stílusát" a keserű erdélyi humor "neo-barakknak" nevezte el. És Kós, **Erdély népei közös** múltjának fejtámasztója — nemlétező személyé vált! A néhány évtizede még a legmagasabb román állami kitüntetésekkel ünnepelt művész ellen éppen 1983-ban,

születésének századik évfordulóján indult meg a hajsza. Nacionalizmussal vádolják a transzszilván szellemnek — az erdélyi népek testvériségi gondolatának — XH. századi apostolatát. Valaki őt az utolsó erdélyi fejedelemnek nevezte. A Korunk szerkesztőségében már készen állott a hosszú hónapok gondos munkájával készített jubileumi szám. A tiltó rendelkezések miatt az utolsó pillanatban kellett zúzdába küldeni. A helyettesítő számot gyorsan összezsápták. Ez volt a nívós folyóirat legsilányabb kiadványa.

Erdélyi gondolat, népek testvérisége, dunamedencei gondok?

Román—magyar dialógus lehetőségéről faggatózom. Lehet-e szót váltani az emberségről, a Duna meg az Olt hangjáról? A jövőről? Keserű, reménytelen válaszok. A megalázottság, kiszolgáltatottság partjáról nem látszik a túlsó part, csak a partot, földet, múltat, jövőt elmosó, hömpölygő ár. A gyűlölet felszíne alatt mindkét parton a félelem. Ideát a megsemmisülés iszonyata, ott túl a "hátha" rettegése: hátha a történelem kerekerei... Ezért a kapkodó sietség! Ezért a történelmi bulldózer! Minél előbb befejezett tényeket teremteni, minél előbb kimarni Erdély földjéből, kultúrájából ezer évet. S még a gyász méltósága sem jut neked. A boldogság hóráját táncolhatod a piacon...a "circumdederunt" helyett. Nehéz, nagyon nehéz párbeszéd ez! De azért mégis felmerül egy-egy név. És mégis ez a jövőnek egyetlen megálmodható útja...

Útközben jegyezgettem barátok, ismerősök elmondott vágyait, apró kívánságait. Hátha valahogy mód nyílna egy-egy kívánság teljesítésére. Egy atomfizikus egyetemista néhány angol szakkönyvet szeretne. Egy asztalosmesternek jó acélból való vésőkre és gyalura lenne szüksége. Egy falusi orvos kötszerekről, injekciós tűkről álmodik a falu egészségügyi háza számára, ahol kétségbeejtő nincstelenségben dolgozik. Egy író halászni jár a Duna deltájába, hogy fáradt idegeit elpihentesse. 5 olyan jó lenne néhány, nagy halaknak való horog s egy jó csörlő. Gyülekeznek a tömör jegyzetek: atomfizikai szakkönyv, gyalu, véső, kötszer, injekciós tű, horog, csörlő.... Egy csíki faluban ismerősöknél pihentünk. Látogatóba jött egy öreg csizmadia mester. Eléje is került egy pohár szilvapálinka, élém is. Egyszer csak azt mondja az öreg:

—Tetszik tudni, itt Romániában egy nagy baj van.

—Mi baj van?

—Nincsen faszeg. A jó fát mind kiviszik az országból, csak a hitványa marad. Nem lehet belőle jó faszeget csinálni. Nem tudunk rendesen talpalni. Tessék megmondani Szabó Rozáliának Budapesten, hogy küldjön nekem faszeget.— 5 bediktálta Szabó Rozália címét. S felírtam, hogy: faszeg. 5 utána már több kívánságot nem jegyeztem. Hiszen most már magam is ki tudom találni, hogy kinek mi kell.

Elszaladt a három hét. Kialakult az összkép. S benne a mozaiknak az a része is, mely nem egyformán sújtja az ország minden lakóját, "nemzetiségre való tekintet nélkül." A magyar múlt irtása, a magyar kultúra megcsönkítése, a magyarság sürgős beolvasztása: a román neo-fasizmus leplezetlen célja. A tünetek az erdélyi magyarság életének minden szelvényében észlelhetők. De a legfontosabb eszköz láthatatlan. A fő eszköz az a lelki terror, amit a rezsim áraszt és táplál. A besúgók hálózata s ami ennél is rosszabb, a valódi besúgók többszörösen megnövelt sokasága: a képzelt besúgóktól való félelem, s a félelem idegeket őrlő atmoszférája. Sokkal gazdagabb és technikailag

fejlettebb ország Költségvetése sem bírná el, hogy embermilliók otthonában fel nem fedezhető lehallgató készülékek millióit helyezze el és minden beszélgetést, minden sóhajt regisztráljon. Persze, hogy vannak besúgók, sajnos nem is kevesen. Magyarok is vannak köztük. Sokan csak akkor veszik észre, hogy a becstelenség ösvényére léptek, amikor már nincs visszaút. Persze, hogy vannak lehallgató készülékek a politikailag, vagy kulturálisan jelentős magyarok lakásában. De ma már testvér retteg a testvértől, mindenki mindenkitől. Ma már minden erdélyi magyar csak rádiózene mellett, suttogó hangon mer beszélgetni a látogatójával. S a telefont, ezt a rejtelmes, recsegő-ropogó készüléket kiviszik a másik szobába. Benne gyanítják a lehallgatók egyik fészket.

Ceașescu, "Big Brother," győzött. Jelen van ő mindenütt. Mindent lát és mindent hall. Titkos radarjaival hallja a gondolataidat is. Jelen van és nemcsak képek millióin, nemcsak a hivatalokban, nemcsak az üzemekben, nemcsak a kirakatokban, folyóiratokban, újságokban, útszéli feliratokban, gyárak fölé emelt ordító plakátokban, nemcsak a múzeumok "szentek szentjében": a Ceaușescu-szobákban.... Jelen van nemcsak a rádió és tévé minden adásában, az iskolákban, a tankönyvekben, a színházakban, a mozikban, nemcsak besúgói sunyi, gyalázatos árulkodásaiban, a milícia és a Securitate vallatásaiban. Ceaușescu nemcsak a boldogság óráját járja Kézdivásárhelyen székelő ruhás lányokkal....

Ceașescu beköltözött az erdélyi magyarság tudatába, tudatalattijába és idegrendszerébe. S ez a tény ma az erdélyi magyarság legnagyobb veszedelme.

Hamar elmúlt a három hét. Visszafelé visz a kocsink, ugyanazon az úton. A borsi határállomásra érkezünk délelőtt fél tizenegykor. A betontető alatt négynyelvű feliratok, oroszul, franciául, németül és angolul: "Viszontlátásra! Visszavárjuk a szép és vendégszerető Romániába!" Minden holminkat kétszer is átkutatják. Majd testi motozás. Közben "látványos" fényképezés. Villannak a fényképezőgépek: a nyitott ajtajú Skoda kocsik, két hidegtől dermedt, komor arcú turista, s a padokon szétdobált holmik, korondi fazekak, kalotaszegi faragványok, erdélyi újságok, székely hímzések.... Azon töprengtem, hogy vajon mire lehet jó nekik egy ilyen kép? Nekem azt dokumentálná, hogy milyen megalázóan bánnak egy magyar turistával, még akkor is, ha amerikai állampolgár. A várakozás közben eszünkbe jutott sokminden, amit útközben hallottunk a román hatóságok módszereiről. Emlékeztünk a biztonsági szervek kocsijaira is, amik utunk alatt újból meg újból feltűntek a nyomunkban. Nem volt nehéz azonosítani ezeket a gyér közlekedés miatt. Ugyanazok a kocsik és ugyanazok az arcok újból feltűntek — szándékos kitérőink után is. Provokáló ügynökkel kétszer is találkoztunk. Mindakettőt könnyű szerrel leráztuk, annyira primitív és átlátszó volt a módszerük.

Vajon mit akarnak?

Nyolc órás várakozás után behívták az öcsémet. (Később tudtam meg tőle, hogy arról faggatták — megveréssel is fenyegetve —, hogy én kikkel találkoztam külön látogatásaim alatt. Ő a részletekről nem is tudott, szándékosan nem mondtam el, hogy ne terheljem az emlékeit, éppen ilyen kihallgatás eshetősége miatt.) Magamra maradtam, egyedül róva a jeges, sikos utat. Egyre több aggodalommal és kétséggel. Mégegyszer végiggondoltam utunkat. Politikailag disszidensnek nyilvánítható személlyel nem találkoztam. A kultúra emberei, akikkel összejöttem, mind legálisan működő

személyek. A nálam talált nyomtatott anyagban semmiféle illegálisnak nyilvánítható irat nincs. Mind törvényes romániai kiadványok. Mi az ürügy erre a hosszadalmas, bántó procedúrára? A kétszeri, durva átvizsgálásra? A "látványos" fényképezésre? A testi motozásra? A várakozás kínosan hosszú óráira? Miért bánnak így egy utazóval egy olyan országban, mely dollármilliókat költ nyugaton turista propagandára? Tehát, ha magyar származású vagyok, akkor már nem számítok nyugati partnernek, francia, vagy amerikai állampolgárnak? S öcsém a magyar állampolgár sem szocialista testvér többé? Mindketten csak magyarok — vagyis a Ceaușescu rezsim értelmezésében — páriák vagyunk?

Rovom az utat az ereszkedő ködben. Előttem nyugatra, mintegy 50 méterre a határvonalat jelző sorompó. Mellette egy piros-fehér-zöld tábla. Nagyon távolinak tűnik. A köd egyre sűrűsödik s az esti homállyal együtt elnyeli a sorompót is. Végre jönnek értem is.

Az asztal körül öten ülnek és az öcsém. Kettejük civilben, az egyik szép nő nutria sapkában. Mintha egy harmadrangú kémfilmben szerepelnék. A férfi feláll, bemutatkozik: Ion Sălăjan ezredes. Jól töri a magyart, csángónak mondja magát — "csangó"-nak ejtve a szót. A szép nő szépen beszél magyarul is, angolul is. Kérdések özöne. Ki vagyok? Mi vagyok? Miért jöttem Romániába? Rokonlátogatásra, a romániai magyar kulturális élet közelebbi megismerésére, helyi gyökereim miatt. Kérdezősködések az amerikai magyarság közösségi életében való részvételemről, írásaimról, az ITT-OTT-ról. Írjam le, hogy kikkel találkoztam. Írtam, tudtam, hogy tudják. Eszembe jutott a körülöttünk sündörgő rejtélyes autó. És eszembe jutott az is, hogy két helyen, ahol hazatérőben is megfordultam, már jártak a biztonsági szervek sietős látogatói, s azután érdeklődtek, hogy miről beszélgettünk. Hogy nem adtak-e olyan információt, amit én felhasználhatnék ellenséges propagandára — esetleg a Szabad Európa rádiónál. S most az ezredes ugyanezt vágja a szemembe: azért jöttem Romániába, hogy kémkedjek a Szabad Európának. Hasztalan mondom, hogy soha semmiféle kapcsolatom nem volt ezzel az intézménnyel. Eszembe ötlött régi keserűségem a rádió ötvenhatos felelőtlen műsorpolitikájáról. De aztán világosság gyulladt bennem. A rádió politikája rég megváltozott. Ma úgyszólván az egyetlen kapocs, ami az ország lakosságát a nyugattal összeköti. A rezsim kirakat-politikája s a félelem, hogy valami hír kiszivárog az országból s megtalálja az utat az újságokba, az éter hullámhosszaihoz! S a magyarok az embertelenségnek olyan tényeit is ki tudják bányászni, ami másnyelvűek számára nem nyilvánvaló, vagy nem hozzáférhető. Ezért vagyunk mi "páriák," ezért vagyunk mi "kémek." Ezért nem érvényes ránk a felirat: visszavárjuk a szép és vendégszerető Romániába. Eszembe jutott számos ismerősöm, kiknek hasonló tapasztalataik voltak, de hallgatnak, mert féltik erdélyi rokonaikat, ismerőseiket, és félnek, hogy többé nem utazhatnak Erdélybe. A megbénító erő a félelem, a rezsim láthatatlan fegyvere. De vajon nem éppen a hallgatással leszünk-e — akaratlanul is — cinkosokká? Nem ezáltal terjesszük-e ki a megdermesztett lelkek birodalmát az ország határain messze túlra?

Az ezredes végül kiválogatott a holmimból tíz exponált filmtekercset, a címtáramat, a noteszemet tömör jegyzeteimmal, egy régi térkép másolatát s egy múltszázadbéli iskolai bizonyítványt (e két utóbbi családi emlék). Közölte, hogy ezek neki kellenek s ha követelném, a testvérem többet nem utazhat Romániába. A kihallgatás alatt többször gondoltam arra, hogy kérem az amerikai követség közbelépését. De vajon 5 mikor kapok hozzájuk kapcsolatot? S milyen segítséget kapna testvérem a magyaroktól?

Így maradtak hát személyi holmijaim a borsi határállomáson. Köztük 360 felvétel is, olyan "államtitkokkal", mint nagyapám és dédapám kopjafája a csernátoni temetőben, s még vagy nyolcvan kopjafa. Derékig érő hóban fényképeztem, gondosan lesöpörve róluk a havat. Székely kapu is volt rajtuk vagy három tucat s más falusi képek, rokonaim, barátaim, képek a csernátoni múzeum kertjéből, Bod Péter mellszobráról, Gábor Áron eresztevényi sírjáról, vásárhelyi udvarterekről, a céhmúzeumból, Körösi Csoma Sándor kovásznai szobráról, kalotaszegi fatornyú templomokról és temetőkről—Csupa fontos kémkedési anyag a NATO számára. Ezeket a képeket nem tudom pótolni. Emberségünkben megbántva, megalázva hagytuk el 12 órás "visszatartás" után a kihallgatási szobát. Csüggedten kérdeztem a magyar vámostól:

—Óhajtja a holminkat megnézni?

A vámos hosszan a szemembe nézett:

—Mi, kérem, már mindent láttunk.

Néhány perc múlva visszakaptuk az útlevelünket. A vámos utánunk kiáltott:

—Vigyázzanak nagyon, sűrű köd van a Tiszáig!

Utoljára láttam a visszahívogató táblákat. Igazat mondanak ezek a táblák, csak nem az ezredes úr és nem az állam nevében. Az emberek nevében. A vendégszeretetnek olyan meghatóan gyöngéd formáját mint Erdélyben, sehol másutt nem lehet tapasztalni. Néhány pillanat múlva áthajtottunk a felnyitott sorompón. Felsőhajtottam.

—Magyarországon vagyunk.

—Őcsém mereven figyelte az utat, de válaszolt:

—Európában vagyunk.

Mögöttünk maradt a ködben az éjszaka vasfüggönyével körülvevett föld, a szenvedések földje, Erdély, ahol a tisztos szegénység legalacsonyabb és a reménytelenség legmagasabb fokán élnek a véreink, S immár csak a messzeségből hallottam a székely művész töprengő szavait:

—Előttünk csak két út van, mint a népdalban. A becstelenség útja és a járhatatlanság útja. A járhatatlanság járhatatlan ösvényein próbálunk járni.—

SZÍNHÁZ

MAGYAR DRÁMA NEW YORKBAN

(Nagy Károly beszélgetése Broggányi Jenővel, a Threshold színtársulat) vezetőjével.

H.K.: Hol születted, és mikor jöttél az Egyesült Államokba, s mikor kezdtél színházzal foglalkozni?

B.J.: 1949-ben születtem Ausztriában, mint Pozsonyból menekült magyar család fia. Két éves voltam, amikor kijutottunk Amerikába. Miután a New York Universityn filozófiából, majd a Cooper Union-ban építészetből diplomát szereztem, színpadtervezéssel kezdtem foglalkozni.

N.K.: Miért kezdtél magyar, főleg erdélyi magyar drámát angolra fordítani és előadni New Yorkban?

B.J.: Szüleimtől és olvasmányaimból ismerem a magyar nyelvet és kultúrát, és itt nevelkedve, tanulva, anyanyelvi szinten az amerikaiakét. Kétnyelvűségemet, kétkultúráságomat arra igyekszem használni, hogy a magyar kultúra néhány eleme az amerikai kultúra számára is ismertté, elérhetővé váljon. Szerintem a magyar és az erdélyi magyar drámának az amerikai közönség számára is van egyetemes mondanivalója. New York színházi életén keresztül akarom propagálni a magyar kultúrát, igyekszem felhívni, a figyelmet Erdélyre és persze megkísérlem a saját alkotó igényeimet is kielégíteni.

N.K.: Mit fordítottál angolra, mi jelent meg nyomtatásban és mit adtak elő színpadon?

B.J.: Eddig Sütő András drámatrilógiáját fordítottam angolra: Egy lócsiszár virágvasárnapja, Csillag a máglyán és Káin és Ábel, valamint Páskándi Géza hét egyfelvonásos komédiáját, amelyeket a hatvanas években írt. Sütő Csillag a máglyán c. drámája angol fordításomban megjelent a Modern International Dráma c. folyóiratban (CKHXS) — ugyané folyóirat 1984 tavaszi számában (XVIIH) jelent meg fordításomban Páskándi néhány darabja is. Sütő Csillag a máglyán és Káin és Ábel c. drámáit, valamint Páskándi több egyfelvonásosát "Threshold" nevű társulatunk vitte színpadra New York-i "off of Broadway" színházakban.

N.K.: Én is láttam mindkét Sütő előadásotokat és a Páskándi darabok jó részét is és hadd mondjam el itt is, hogy a fordításokat és az előadásokat is húnek, jónak, izgalmasnak, kiváló, színvonalas teljesítménynek tartom. De milyen volt az előadott színdarabok amerikai fogadtatása?

B.J.: Itt a fogadtatás legtöbbszörre azon múlik, hogy milyen felhajtással viszik színpadra a darabot. Hogy mennyit költ az ember hirdetésre, milyen jó nevű színészeket alkalmaz, milyen színház helyiséget bérel, stb. Mi eddig aránylag szerény méreteken

működtünk. Ehhez képest a fogadtatás nagyon pozitív és biztató volt, és várjuk az alkalmat, hogy nagyobb mértékben dolgozhassunk, s így nagyobb hatást érhessünk el. Ez anyagi kérdés.

N.K.: Szerinted Sütő András drámáinak mi az emberi és a magyar üzenete, mondanivalója?

B.J.: Szerintem a kettő elválaszthatatlan. Egy irodalmi mű annak a nyelvi—kulturális közösségnek a múltjából, jelenéből táplálkozik, amelyben létrejött. Természetesen az, hogy mennyire közvetlenül tükrözi — tükrözheti — az írás est a bizonyos múltat és jelent, az a hatalmi viszonyoktól is függ. Az erdélyi írók közül sokan rákényszerülnek az egyetemes kifejezésmódra és ez közvetlenebbül érthetővé teszi őket amerikaiak, ill. nyugatiak számára. Ezzel nem csak azt akarom mondani, hogy a kényszer szüli sokszor a legzseniálisabb megoldásokat, mert többről van szó. Az erdélyi magyar helyzetet úgy is lehet szemlélni, mint az egyetemes emberi helyzetnek egy szélsőséges, sajátos példáját, paradigmáját. Az erdélyi magyar helyzet éppen a szélsőségessége, intenzitása révén képes az egyetemeset szimbolizálni.

H.K.: Hogyan? Tudnál erre konkrét példát adni?

B.J.: Jó, hát vegyük például az "identitás-krízis", az azonosság-válság problematikáját. A modern emberiség sok problémája nagyrészt onnan ered, hogy az ember elvesztette lába alól a talajt, nem tudja már magát fölismereni a világban. Kb. a múlt század közepe óta szinte minden szilárd nézet Istenről, az emberi természetről, a szociális szervezésről és a fizikai világegyetemről kétségbe vonhatóvá, olykor érvénytelenné vált. Az iparosodás és egyéb fejlődések, változások révén fölbomlott az a természetesnek tűnő hierarchia is, amelyet a középkorból örököltünk, s amelyben mindenki megtalálhatta a helyét. Megszakadt a közvetlen kapcsolatunk a múlttal. Ma egy elidegenedett állapotban találjuk magunkat, számkivetetten élünk egy olyan világban, amelyben még az óriási szociális-gazdasági apparátus is idegen számunkra, amely a mindennapi kenyerünket biztosítja. Tehát egy azonossági válság következett be az emberiség életében. Nos, az, ami egy általános kortűnet a világban, Erdélyben a mindennapok kézzelfogható, közvetlen valósága, amelyet a magyarok a bőrükön tapasztalnak. Számukra ugyanis az azonosságuktól való megfosztás a hatalom közvetlen törekvése. Amikor tehát az erdélyi helyzet Sütő és Páskándi drámáiban — még akkor is, ha allegorikus módokon — kifejezést talál, ebben a művészi megnyilvánulásban a világ minden modern embere magára ismerhet.

N.K.: Amit az erdélyi magyar valóságok ihlettek Sütő drámáiban, az az emberiség egyetemes, modern problémáira is fényt vethet?

B.J.: Úgy gondolom, igen. Sütő drámáinak Következetes témája az ember lázadása azok ellen a hatalmak ellen, amelyek egyéni azonosságát fenyegetik. A cselekmény a körül a pont körül forog, vagy oda vezet, ahol a hős nemet mond, még élete árán is, hogy megőrizze azonosságát. £ drámákban a hős megfosztódik minden menekvés lehetőségétől, szabad választása — és emberi mivoltának, önazonosságának megőrzése — már csak a nemetmondásra redukálódik. Önmegőrzés és halál — egyszerre. A diadalmas hős a bitón, a csillag a máglyán. Így ad Sütő brilliáns drámai kifejezést az emberiség kortársi dilemmájának, ahogy Camus írja: az ember nem tudja földelni az értelméért való küzdelmet, bár tudja, hogy reménytelen. Ebben a reménytelen küzdelemben van emberi mivoltunk.

N.K.: Páskándi Géza erdélyi valóság-ihletté darabjai is tartalmazznak egyetemes erdélyi élményt, felismerést, üzenetet?

B.J.: Páskándi abszurdoid világában....

H.K.: Abszurdoid?

B.J.: Igen, így jellemzi Páskándi saját műveit. Tehát nem abszurd. Az abszurd drámák írói a világot mint olyant nyilvánítják abszurdnak. Ebben az abszurd világban a hős — az ember — nem lehet egyéb, mint egy tehetetlenül vergődő áldozat. Páskándi színműveiben viszont az abszurditást maguk a vergődő emberek idézik elő. Ennek az abszurditás-teremtésnek Páskándinál legtöbbször a hatalom az eszköze, vagy okozója. Bár ezek a színdarabok is olyan környezetben jöttek létre — mint ahogy Sütőnél is mondtam — ahol a hatalmi viszonyok által direkt kontrollált magatartás mindennapos tünet, Páskándi drámai helyzetei az egyetemes modern ember metaforájaként is szolgálnak, hiszen mindenütt vannak burkoltabb, vagy nyíltabb, magatartást kontrolláló, abszurd viselkedést kreáló hatalmi viszonyok. Például A sor c. darabban, amelyet láttál előadásunkban, a végtelen sorbanállás egy olyan élet szimbóluma, amelyben irigyen haragszunk az előttünk állókra, miképpen az embereket egymással szembeállító bizalmatlanság aztán lehetővé teszi, hogy a hatalom manipulálja a védelem nélkül maradt embert.

U.K.: Mik a további terveid?

B.J.: Még intenzívebben folytatni, amit eddig csináltam. A magyar kultúra megérdemli, hogy a nagyvilág jobban fölfigyeljen rá. Célom az, hogy ehhez a saját eszközeimmel hozzájáruljak.—

CSOKOR

PRAEFATIO DE HATTVITATE DOMINI

Adjunk hálát Urunknak, Istenünknek:

Mert méltó, illő, üdvös és igaz
mindenkor hálát adunk Teneked,
Urunk, Atyánk, örök, szent Istenünk:

Megtestesült Ígédnek titka által
eláraszt fényed, hogy, ha látható
alakban ismerünk meg Tégedet,
a láthatatlanért is felhévüljünk.

5 ezért mi is, miként az angyalok,
a trónod körülálló szellemek,
a mennyei sereggel együtt zengjük
dicsó'ségednek örök himnuszát,
vég nélkül mondva:

Szent vagy, szent vagy, szent vagy,
mindenség Istene.

Dicsó'ségeddel telve Menny és Föld.

Hozsanna a magasban.

Áldott legyen, ki jön az Úr nevében.

Hozsanna a magasban.

-éji

SZERELMEM, MAGYARORSZÁG

Úgy szerettelek én, ahogyan csak lehet
szeretni e földön,
vagy talán még jobban.
Tízezer mérföldnek távolában is még,
ha csak rád gondolok,
szívem nagyot dobban.

Ami fellelhető borban, paprikában,
siker-dús kenyérben,
illat, íz és zamat,
haszonhajtó, élénk árucsere folytán
olykor emlékemben
betölti házamat.

Néha oly közel vagy, tapintani vélek,
vonzásodat érzem:
közöm van tehozzád!
Eltávolodsz máskor csillagközi térbe,
idegen a hangod, célod, utad, ízed,
te szép Magyarország!

A tudomány szerint hétévenként egyszer
majdnem minden sejtünk
elhal, s újraéled.
De csak az ember, ki, részben
vagy egészben — néha nagytömegben —
megszűnik, elszéled.

Te viszont örök vagy! íratlan korszakok
előtt is léteztél
alföldben, hegyláncban:
tégedet magyarrá fiaid formáltak —
Anyának neveztek, meg is haltak érted
kegyetlen csatákban.

Vajha megtanulnánk élni is teérted,
egymásért is, s híven
és bölcsen szeretni,
krisztusi magasból érezni, túllátni
csinált határokon, elvakító ködön,
s egymást megkeresni.

De jó volna végre egymásra találni,
jó célokra lelni, s távolról is látni
fáradt, kedves orcád,
összetartó Szellem, te áldott,
te drága, édesanya-lelkű,
örök Magyarország!

Abelovszky Ábel Elíz
Columbus, Ohio

Könnyű László (St.Louis):

TERNAY KÁLMÁN HALÁLÁRA

A régi "római" nemzedékhez tartozó Pálinkás László, Tóth László stb, után, elment Ternay Kálmán, a trieszti egyetem volt magyar tanára is. A kiváló nyelvész, műfordító 1903-ban született a Csongrád-megyei Szegváron. Egyetemi tanulmányait Budapesten, Bécsben és Rómában végezte és 1934-ben avatták doktorrá. Előbb a debreceni egyetemen tanított olaszt, majd 15 évig tanította a magyart a trieszti egyetemen. Onnan a német-francia nyelv előadására a St.Mary Egyetemre költözött, a texasi San Antoniába; majd a magyar nyelv lektora lett a Columbia Egyetemen. 1966-69 között a Portiandi Állami Egyetemen adta elő a magyart és az olaszt, amikor agyvérzés érte. A gyógyulás reményében San Diegoba, Kaliforniába költözött, ahol 1985. III. 16-án érte el a halál.

Ternay maradandó műveket hagyott maga után: Alfredo Panzini, Budapest, 1932; Termini, Fiume, 1941; Hungárián Record Sketches, New York, 196E. Főműve azonban Alkyone c. D'Annunzio fordítása volt, melyet az olasz állam támogatásával 1942-ben, Triesztben adott ki a Stabilimento Tipografico Nazionale. Ternay a D'Annunzio verseket Oláh Gábor ismert debreceni költő segítségével fordította magyarra. A II. világháború alatt, Olaszországban megjelent 431 oldalas, szép kiállítású könyve nem keltett elég figyelmet. Pedig D'Annunzio az ég, a tenger, a föld és a hősök dicséretének a költője volt, aki a klasszikus irodalomra alapozta verseit és Olaszország egyik ismert költője volt. Az érdekes könyvet 67 klasszikus művészeti kép díszítette és F. Pasini írt hozzá jegyzeteket, valamint E. Palmieri glosszákat.

A kiváló író összehasonlító tanulmányt írt Reviczky: A Pán halála és D'Annunzio: Híradás c. verséről. Az Amerikai Magyar Szemlében számos Petőfi és Ady fordítása jelent meg angolul. Ezekből többet felvettem a tavaly megjelent Hungárián Bouquet c. antológiámba is.

Ternay Kálmán 1969 óta balfelére béna volt. Hűséges felesége ápolta, aki vigaszul naponta református zsoldárokat énekelt neki. Szerette őket szép magyarságukért. A világtól elhagyva, honvágytól gyötörve, sok szenvedés után hunyta le szeméit. A Pacific Bay Mortuaryban ravatalozták fel és a Mission Bay Chapelből temették. A Csendes Óceán mormolása ringassa örök nyugalomra a magyar irodalom e száműzött szerelmesét.—

HUNGÁRIA AMERICANA

MAGYAR-SZLOVÁK TELEPÜLÉS GEORGIÁBAN

A Georgia-i Haralson megyét 1856-ban Polk és Carrol megyékből faragták ki. Harminc esztendő elteltével a haralsoni Tallapoosa község virágzásnak indult.

A vidék gyors fejlődését nagyrészt a connecticuti születésű Ralph Spencer mozdította elő, aki több, mint 3,400 akkernyi területet telepített be itt. A tallapoosai konjunktúra azonban először rövid életű volt, s Spencer nemsokára nyugatra távozott, Nebraska államba.

Hogy ott kikkel érintkezett, nem tudjuk. 1888-ban azonban ismét felbukkan Tallapoosában, s új vállalkozásba fog: szőlőt akar termesztetni.

Terve az volt, hogy magyar bányászokat telepít át Pennsylvaniából Haralson megyébe. Spencer tudta ugyanis, hogy a magyarok értenek a szőlészethez, borászathoz.

Tallapoosa és Waco községek között új települést alapított a magyaroknak, s ugyanakkor megszervezte a Georgia Fruit and Winery Associationt (Georgia Gyümölcs- és Bortermelő Szövetkezetet! Megállapodott egy katolikus lelkésszel, Francis Janiskeckkel (Janicsék Ferenc?), hogy az toborozzon számára négyszáz magyar családot. A papnak új házat, harminc akker földet, hintót és négy fekete lovat ígért jutalmul munkája fejében.

Négyszáz helyett csak ötven család költözött Haralson megyébe. A vállalkozás azonban így is sikeres volt. Jó bort termeltek a magyarok, és nagy mennyiségben. Spencer egy francia mestert bízott meg a vállalat vezetésével.

A magyarok falójukat Budának nevezték el.

Olyan jól dolgoztak a magyarok, hogy egy szlovák csoport is melljük települt. Ezek Nitra (Nytitra) néven jegyeztették be községüket.

A Haralson megyei pincék többféle kiváló bort és pálinkát készítettek. Spencer álma valóra vált: a magyarok s szlovákok kiváló és kitartó földműveseknek bizonyultak. Ám a sors mégis véget vetett a virágzó szövetkezetnek.

1920-ban a Prohibition Act megtiltotta a szeszes italok gyártását s árusítását. Buda és Nitra hónapok alatt tönkrement: lakóiknak legnagyobb része máshol keresett boldogulást.

(Bob Harrel, "The Fruits of their Labors" c. cikke után, Atlanta. Meeklg, 1984. dec. 23. Köszönet Dr. William B. Fischer kollégámnak — éji)

AVE, JUVENTUS!

JUBILÁLÓ CSERKÉSZETÜNK ÚJ ARCULATA

Megtörtént a csoda, amiben évtizedekkel ezelőtt majdnem senki se hitt: 75 éves cserkészzetünk több időt töltött külföldön, mint otthon. Mi több, szervezetünk erős, egészséges, új feladatok vállalására kész.

A magyar cserkészzetet Megyercsy Béla és Sík Sándor hívta létre 1910-ben; 35 évig élt, fejlődött a szülőhazában. Legkiemelkedőbb tette a gödöllői világboree volt, melyet a rendezés tökélegének neveztek a résztvevő sok-sok ország fiai. És a 35 év után jött 40 olyan esztendő, melynek során legyűrhetetlennek látszó akadályok meredtek elénk. A nyugat-európai DP táborokból a nagyvilág négy sarkába szóródott szét a cserkészeknek az a része, melyet kilöktek az események a szülőhazából. Délnek, nyugatnak, északnak vitték őket a hajók.

Ebben az elesettségben, szétszórtságban, nincstelenségben újra szervezni a magyar cserkészzetet lehetetlennek látszott. De a hitetlenekből hívők lettek. Mostoha körülmények közt a magyar cserkészzet gyökeret eresztett és egymásután gyúltak ki mindenfelé a parányi tüzek.

Ma 85 magyar cserkészcsapat működik szerte a világon. Ezek tagjai régente mind Magyarországon születtek. Mostanra a kép megváltozott. Megváltozott csapataink összetétele, arculata. A csapatok tagjai — beleértve a vezetőket is — külföldön születtek, mégpedig 90 százalékban. Van olyan csapat is, ahol nincs Magyarországon született gyerek. A vezető pozíciókat is — nagyrészt — olyanok töltik be, akik külföldön születtek és nevelkedtek. Azért jelentős ez, mert nincs még egy magyar szervezet, melyben ilyen simán veszik át a szerepet a fiatalok. Tegyük hozzá, a létszám nem csökkent az utóbbi tíz évben és ezt elsősorban azok értékelik nagyra, akik a különféle országok népesedési adatait szemmel tartják. Az említett csoda másik része: a nyugati magyar társadalom a cserkészek mellé állt, adományokból telt arra is, hogy ingatlanokat vásároljunk. Jelenleg fél millió amerikai dollár a Szövetség vagyona, csak ingatlanban, legértékesebb a Sík Sándor Cserkészpark, ahol az idén — ezer cserkész részvételével — megrendezzük a jubileumi tábort.

A magyar társadalom szerető figyelme legyen velünk ebben a jubileumi esztendőben! — M.Cs.Sz.

FÓRUM

Dr.Molnár Gyula (West Lafayette, IN):

FELEMELKEDÉSÜNK ÚTOFT

Több mint 60 év telt el Trianon óta és rövidesen 40 éve lesz, hogy Magyarország orosz megszállás alatt áll.

Vannak akiknek a szemében talán ésszerűtlen optimizmusnak tűnik, de én azt hiszem, hogy aránylag rövidesen változás előtt állunk.

Nem akarom lekicsinyelni a veszedelmeket, tudatában vagyok annak, hogy egyedül vagyunk. Éppen ezért tartom a legfontosabb teendőnek minden magyar összefogását. Fogjunk össze és használjuk fel, vegyünk igénybe minden lehető segítséget, de vigyázzunk, hogy ebben igyekezetünkben "ne essünk át a ló másik oldalára" és kétes értékű esetleges támogatás reményében ne verjünk éket magyar és magyar közé. Én azt hiszem hidegen kell mérlegelnünk, hogy valóságos, vagy vélt múltbeli, esetleg nagyon keserű tapasztalatok dacára sem szabad senkit sem elejtenünk, de nagyon fontos, hogy a magyar érdekeket mindig a legélesebben szem előtt tartsuk.

Egyet szeretnék nyomatékosan hangsúlyozni, hogy az emberi nem cselekedeteit, az együttműködést, vagy az ellenségeskedést mindig az érdek irányította. Így, ha valakinek, úgy nekünk magyaroknak lenne a legelső és a legfontosabb feladatunk, hogy mielőtt bármit is kezdeményeznénk, kiértékeljük és megállapítsuk a különböző népekkel fennálló érdekazonosságunkat, vagy érdekellentétünket.

Nézzük, hogyan állunk ezen a téren. Véleményem szerint szorosan érdekazonosak vagyunk a volt magyarországi nemzetiségekkel. Hosszú távon érdekazonos a szomszédságunkban Lengyelország és Olaszország, legelső sorban az orosz és a germán fenyegetettség következtében.

Másodsorban érdekazonosság áll fenn az osztrákokkal, a bolgárokkal, a balti államokkal sőt a franciákkal és az angolokkal is. Ezekkel a népekkel való együttműködés mérlegelésében azonban mindig szem előtt kell tartani az esetleges érdekellentéteket is. Érdekazonosság áll fenn a románokkal is, de sajnos, ezzel a néppel a tapasztalatok alapján képtelenség együttműködnünk.

Távolabbi relációban az Egyesült Államokkal is sok érdekazonosságunk van, mert egy erős középeurópai államszövetség hatásosan tudná ellensúlyozni akár az orosz akár a germán dominálta európai kontinensnek a későbbiekben Amerikára nézve veszélyes rivalitását. Így pl. az u.n. Egyesült Európa megalakítása magyar vonatkozásban érdekellentétes.

Itt jutottam el ahhoz a fogalomhoz, hogy egy erős, magyar orientációjú, középeurópai államszövetség létrehozásában kikre és milyen csoportosulásokra lehetne számítani.

1. A volt magyarországi nemzetiségeknél első sorban gazdasági érdekazonosság áll fenn. Ezt a körülményt kell kihangsúlyoznunk és amennyire lehetséges letompítanunk a nemzetiségi különbségeket. Ebben az igyekezetünkben feltétlenül tekintetbe kell vennünk úgy az integer Magyarországon élt nemzetiségek, mint a tervezett szövetségi viszonyba vonandó lengyel és horvát tömegek nemzeti

érzékenységét.

Azt hiszem, Kétségtelennek vehetjük, hogy egy igen soknemzetiségű egyesülésnek feltétlenül szüksége van egy szilárd és lehetőleg pártatlannak látszó összetartó kapcsolatra a beállítására. Igen szilárd összetartó kapcsolat, a parlamenti demokráciákra jellemző köztársasági államformák alapján bizonyos záros határidőre választott kormányelnökök személyében teljesen alkalmatlan. Ugyancsak alkalmatlan arra az egyes országok, vagy népelemek által a saját soraikból megválasztott (nemzetiségi) államfői méltóság is. Gondoljunk csak arra, hogy miként vennék pl. mi egy román, egy szerb, egy ruszin, vagy szlovák nemzetiségű magyar államfő beiktatását? Vagy hogy vennék a nemzetiségek egy magyar politikus kiválasztását?

Itt önként kínálkozik egy alkotmányos királyság alakítása olyan valakivel az élen, aki lehetőleg semleges lenne az ország nemzetiségi érdekeinek a megítélésében. Nézzük, ki lenne alkalmas ilyen összekötő királyi szerep betöltésére? Én azt hiszem, gyakorlatilag senki mást nem találunk mint a Habsburgokat. Tudom, sokan nem örülnének egy ilyen megoldásnak, de magasabb nemzeti érdekek mérlegelésével — elvonatkoztatván magunkat a múltbeli tapasztalatoktól, a realitásokat véve tekintetbe — nem igen marad más választásunk. Megállapíthatjuk, hogy a Habsburgoknak családi és történelmi érdekazonosságuk van a területen. Ezen az alapon a volt nemzetiségek tagjai, a magyarokéhoz hasonlóan, magukénak ismerhetnék el őket. £ mellett, mint hajdan a család érdeke a német népelemre való támaszkodást írta elő részükre, most a megváltozott helyzetben ez a súlypont áthelyezés a központi fekvésű magyar népelemre tolná. Éppen ezért elleneznünk kell az Ausztriával való perszonál uniót.

Egy ilyen királyt még pl. a lengyelek és a horvátok, sőt esetleg még az olaszok is elfogadhatnának, pl. egy az angol Commonwealth formájú összekötő tényező gyanánt.

Évekkel ezelőtt én ilyen irányban tájékozódtam Ottó főhercegnél, megküldvén neki az általam elképzelt magyar Habsburg monarchia tervezetét. Ezt Ottó jóindulatúan tudomásul vette. Yves de Daruvár erősen helyeselte. Mivel azonban én semmiféle magyar egyesülést nem képviselek, kezdeményezésemet nem folytattam.

H. Nézzük, hogy állunk a nagy nemzetközi, vagy mondhatjuk akár ideológiai egyesülésekkel való viszony lehetőségeiben.

a) Az egyházak, így elsősorban a római és a bizánci katolicizmus terén: a római egyház nemzetközi, sőt világviszonylati beállítottsága következtében csak részlegesen, csupán az orosz ortodoxia elleni vonatkozásban érdekazonos velünk. A bizánci eleve érdekellenes.

b) A kapitalizmus, sőt a kommunizmus is alapjában véve ugyanezen ok miatt csupán egymás elleni beállítottságánál fogva használható fel a mi céljainkra. Ezen erők részére nemcsak mi magyarok, de még egy közép-európai államszövetség is elhanyagolható tényező.

Ezen vázlatos felméréssel korántsem akartam kimerítő képet nyújtani, de úgy gondolom, hogy érdemes rajta gondolkodni.—

HÍREINK

ÚJRA SZERKESZTÉS ALATT A HUNGARIAHS IN AMERICA KÖTETE. A Hungarians in America (A Biographical Directory of Professionals of Hungarian Origin) életrajzi sorozat újabb Kötetének szerkesztését munkába vette a kiadó, Media Forum International (azelőtt AFI Publications). Az 1961 óta időlegesen megjelenő kötet, mely mintegy 3-4 ezer nevet és adatot tartalmaz, először az Amerikai Magyar Alumnus Szövetség gondozásában látott napvilágot, Szy Tibor, majd K. Bognár Dezső szerkesztésében. A most tervbe vett kiadás — az utolsóhoz hasonlóan — egy "Ad Honorem" c. fejezetben kimagasló amerikai-magyarok — Nobel díjasok, tudósok, írók, feltalálók — életét, munkásságát eleveinti fel. E fejezetből ismét különnyomat készül, nagy példányszámban. A kötet lényege a mintegy 300 oldalt felölelő magyar származású szakemberek ("professionals") életrajzi adatai, munkássága, sikere. — A Hungarians in America nemzetiségi vonatkozásban egyedülálló "Who's Who" sorozat angolul jelenik meg. A kötetben való megjelenés díjtalan. Megrendelői, vásárlói: nyilvános és egyetemi könyvtárak, intézmények mind külföldön, mind az Egyesült Államokban — s természetesen a benne szereplő személyiségek. A megfelelő képesítéssel bíró új jelentkezők (egyetemi végzettség, művészeti pálya, stb.) nevét foglalkozás és cím megjelölésével, a korábbi kiadásokban szereplők pedig adat-, státusz- és címváltozását a szerkesztő az alábbi címre kéri megküldeni: HIA, Media Forum International, P.O. Box B, Fleetwood, NY 10522. —

A COMMITTEE FOR HUMAN RIGHTS IN RUMANIA-HUNGARIAN HUMAN RIGHTS FOUNDATION 1984 júliusa óta magyar híradó műsort sugároz New Yorkból. A híradások fő témája tájékoztatás a magyarságot érintő tényleges problémákról, kisebbségben élő testvéreink emberi és polgári jogainak megsértéséről, friss és megbízható forrásokból. A híradó műsorok hangszalagon vannak. Szeretnék az egész kontinensre kiterjeszteni a tájékoztatást, a hangszalagok magyar rádió adókhoz való eljuttatásával. A CHRR/HHRF kéri olvasóinkat, írják meg a közelükben működő magyar rádió műsorok adatait: a program címét, a fenntartó egyesület vagy egyén nevét, az adás jellegét, időpontját, hatósugarát. Jelentéseket a következő címre kérünk: Fekete Pál, 22 Watchung Rd., East Brunswick, NJ 08816. — A CHRR/HHRF kiváló, 1985 márciusi, magyar nyelvű BULLETINje még igényelhető. Aki még nem támogatója ennek a leghatásosabb magyar lobbinknak, válják azzá! Címük: CHRR/HHRF, P.O. Box "J", Gracie Station, New York, NY 10028. —

A MAGYAR BARÁTI KÖZÖSSÉG TANÁCSA 1985 március 23-án egésznapos ülést tartott Clevelandban. Jelen voltak: Éltető Lajos gondnok, Sass Márton előző gondnok, Bőjtös László, Ludányi Julianna, Somogyi Csilla, Nagy Károly és Lipták Béla tanácsosok, Somogyi Balázs és Bodoni Ildikó szórványgyülekezeti gondnokok, valamint Cseh Tibor és Ludányi András megbízottak. A tanács elnökévé Bőjtös Lászlót választotta meg. A tanácskozás fő témája az MBK anyagi támogatása s a jövő évre szóló terve volt. Részletes beszámolóra következő számunkban kerüi sor. —

AZ MBK GYÜLEKEZETEKÉNT Mahics Csaba vezetése alatt működő Columbusi (Ohio) Magyar Kulturális Társaság ez év áprilisában feloszlott. Az MBK intézősége sajnálattal vett tudomást az MKT megszűnéséről, 5 megtesz minden tőle telhetőt, hogy az eddig az MKT által ellátott MBK feladatok ennek dacára továbbra is megoldásra találjanak Columbusban. —

AZ OREGONI MBK vezetésére az MBK tanácsa Lantos Ervint nevezte ki megbízott gondnokká, Az új gondnoknak jó munkát és sok sikert kívánunk! —

MEGÁLLAPODÁS JÖTT LÉTRE A CALGARY-I NYUGATI MAGYARSÁG szerkesztője, Miklóssi István és az M6K között, aminek értelmében előbbi ezentúl az MBK rendelkezésére bocsát egy fél vagy egész oldalra terjedő helyet havonta. Az MBK a maga részéről ideiglenes és szerény anyagi támogatásban részesíti ezt, az MBK szellemében szerkesztett lapot. A NYUGATI MAGYARSÁGOT barátaink figyelmébe ajánljuk. Mutatványszám, előfizetés a következő címen: Corvin Publishing, Ltd., 11751 Canfield Rd. SW., Calgary, Alberta, Canada T2W 1J6.—

A CHICAGO ÉS KÖRNYÉKE c. hetilap szerkesztését 1985 január elseje óta Noé Zoltán vette át. Az új szerkesztőnek köszönetet mondunk az értesítésért, a csereviszony további bizottsításáért, valamint a szorosabb együttműködés felajánlásáért. A CHICAGO ÉS KÖRNYÉKE eddig is kooperált velünk híreink olykori közlésével, más vonatkozásban azonban nem viseltetett minden tekintetben barátsággal irántunk. Noé Zoltánnak, régi olvasónknak sok sikert kívánva nyújtunk baráti jobbot. A kiadóhivatal címe: Chicago és Környéke, 41H5 N. Central Park Ave., Chicago, IL 60618.—

A MAGYAR CSERKÉSSZÖVETSÉG 1985 augusztus 16-tól 25-ig, péntektől vasárnapig rendezi 75 éves jubileumi táborát a Sík Sándor Cserkészparkban. A táborozást július 6-tól 27-ig tartó nyári iskola előzi meg. Mindkét vállalkozáshoz sok sikert, jó munkát kívánunk! Levelezési cím: Magyar Cserkészszövetség, P.O. Box 6B, Garfield, NJ 07026.—

A KALIFORNIAI PASADENÁBAN MAGYAR KEREK ASZTAL FÓRUM alakult Előd László szorgalmából és vezetésével. A Fórum "rendszeresen rendez előadásokat és vitaesteket közérdekű magyar témákról a magyar hagyományokban gazdag Pasadena-ban." "Fórumunk független szervezet — írja Előd László —, amely ugyanakkor együttműködik minden olyan egyesülettel — pl. a Hungárián Humán Rights Foundation-nal, az MBK/ITT-OTTal, tudományos társaságokkal, egyházakkal, iskolákkal, cserkészzel, stb. — amely a magyar szolidaritásért, a magyarság megmaradásáért, jobb jövőjéért dolgozik." A Fórum januári előadója Dr. Nagy Károly, MBK tanácsos volt, aki a "Magyar szolidaritásról" beszélt. A Magyar Kerekasztal Fórumot legszorosabb együttműködésünkről biztosítottuk. Címük: Előd László, P.O. Box 506, Pasadena, California 91102, telefon (818) 796-5838.—

MAGYAR FILMEK VIDEÓKAZETTÁN: European Videó Distributors, 2321 West Olive Ave., Suite "B", Burbank, CA 91506. Kérjünk árjegyzéket! Németül tudó olvasóink figyelmébe: német nyelvű kazetták nagy választékát nyújtja a Germán Language Videó Center, 7625 Pendleton Pike, Indianapolis, IN 46226.—

PIKKELTÜNK AZ U.S DEPARTMENT OF AGRICULTURE-RA, mert eddig általa tiltott "gyümölcs" volt az USA-ban a magyar Pick szalámi — ez azonban a New York Daily News Service szerint egypár élelmes hazánkfia kezdeményezésére ez év márciusában megváltozott. A szegedi szalámigyár még nem tudja ugyan kielégíteni az amerikai keresletet — az első szállítmányt állítólag teljesen felfalták a torkos newyorkiak, de azt hallottuk, nekünk vidékieknek is van reményünk arra, hogy idővel hozzájussunk. Köszöntjük a legújabb magyar portékát az amerikai piacon! —

A NYOLCADIK TÖRZS c. angol nyelvű laptársunk 1985 július 18-tól augusztus 20-ig terjedő magyarországi történelmi túrát hirdetett meg. További felvilágosítást a következő címen: The Bethlen Press, P.O. Box 2203, Union, NJ 07083, telefon (201) 964-8464. —————

AZ AMERICAN HUNGÁRIÁN FOUNDATION - AMERIKAI MAGYAR ALAPÍTVÁNY - új épületének sarokkövét június elsején helyezik el ünnepélyes keretek között. Gratulálunk az Alapítvány igazgatóságának, elnökének, Molnár Ágostonnak, valamint a tervező-építésznek, Papp László barátunknak. Aki még nem ismeri az Alapítvány munkásságát, írjon a következő címre: American Hungárián Foundation, 177 Somerset St., New Brunswick, NJ 08903.——

AZ AMERICAN HUNGÁRIÁN EDUCATORS' ASSOCIATION (Magyar Tanári Egyesület) az Indiana University Magyar Tanszékének védnökségével rendezte meg tizedik évi konferenciáját Bloomingtonban, 1985 április 25-27 között. A sikeres értekezleten több kiváló magyarországi tudós is részt vett. A konferencia tiltakozó nyilatkozatot szavazott meg Duray Miklós támogatásának érdekében.——

AZ MBK SARASOTA-I (Florida) gyülekezete 1985 február 21-én ünnepelte meg Ft.György Árpád ötvenéves lelkési évfordulóját. György Árpád a csikágói Magyar Református Egyháznak 22 évig volt lekipásztora, s elnöke volt a Kálvin Egyházkerületnek, valamint az Amerikai Magyar Református Egyesületnek. "A magyarság körében jól ismert és tisztelt György Árpád nyugdíjasként a floridai Port Charlotte-ban telepedett le, ahol folytatja az 50 évvel ezelőtt megkezdett szolgálatot" — írja Dr. Boros Lajos, az MBK floridai gondnoka. György Árpád "Sarasota és környéke magyarságát készségesen segíti... lelki egységet szolgáló, felekezeteiket békítő rendszeres magyar Istanszolgálat"tal. A floridai MBK büszkén vállalta a kiváló egyházférfi jubileumának megszervezését.——

HUNGÁRIÁN ASSOCIATION OF WASHINGTON néven életerős szervezet alakult ki az elmúlt év folyamán Seattleben. A társulat értesítőt ad ki, magyar előadásokat, nyelvoktatást, népi tánckursusokat szervez és támogat. Munkájukat örömmel kísérjük figyelemmel. Levelezési címük: Hungárián American Association of Washington, c/o Sue Isely, 354 N. 77th, Seattle, WA 98103.——

AZ AMERIKAI-MAGYAR FOLKLÓR CENTRUM március 30-án és április 7-én sikeres táncházat rendezett a newyorki Magyar Házban az American-Hungarian Library and Historical Society és a Portland State University védnökségével. A Centrum az egész nyári időnyre szóló programot adott ki, amelyben magyarországi rendezvények is szerepelnek. Kimagasló esemény lesz idén a Jim Gold, Magyar Judit és Falvay Károly vezette, július 26-tól augusztus 8-ig tartó magyarországi kulturális túra, amelyen a népművészet és a népi táncot illeti a hangsúly. A dús programról bővebb felvilágosítás a következő címen: Jim Gold, 497 Cumberland Ave., Teaneck, NJ 07766, telefon (201) 836-0362. ——

A TORONTÓI RÁKÓCZI ALAPÍTVÁNY 10.000 dolláros pályázatot hirdet "II. Rákóczi Ferenc szellemi hagyatéka" címen. Pályázhat korra, nemre, állampolgárságra és nemzetiségre való tekintet nélkül minden egyén vagy munkaközösség, névvel vagy jellegével, magyar, angol, vagy más világnyelven, a lengyelt és ukránt is beleértve. Határidő: 1986 március 31. Bővebb felvilágosításért: Rákóczi Foundation Inc., P.O. Box 67, Stn. T, Toronto, Ontario, Canada M6E 4Y4.——

MAGYAR KIRÁLYI POSTA

SASS MÁRTONNAK: Remélem, emlékszel még rám valamelyest a columbusi esős (de szép) napokból. Azért írok, hogy megköszönjem az In Memoriamot, amellyel volt főtitkárhelyettesünkről, Béládi Miklósról megemlékeztetek. Az ITT-OTT e számát eljuttatom Béládi Zsófihoz, Miklós özvegyéhez. — Jankovics József, felelős szerkesztő, Hungarológiai Értesítő, Budapest

ITT-OTTNAK: Örömmel forgatom az ITT-OTT lapjait. Sajnálom, hogy tizenhét évig nem tudtam róla! — Itt rendelkezésekre bocsajtom e pár versemet, abban a reményben, hogy fel tudjátok használni alkalom adtán. Sajnos csak kézírással, mert gépelni nem tudok! Köszönettel a fáradságos munkátokért, amihez további sikert kívánok — Bakos-Bálinth Olga, Hackensack, NJ

SASS MÁRTONNAK: ...Dehogy feledkezek meg az MBK nemes munkájáról — bár minden magyar olvashatná az ITT-OTTot! Segítsen a jó Isten minden léptetekben —Bényei Zoltán, Riverdale, NY

ELTETO LAJOSNAK: Nem tudom, ki az a "közös ismerősünk" aki a címemet megadta és ennek következtében tegnap megkaptam az első példányt az ITT-OTTból. Nagyon hálás vagyok ennek a barátnak és köszönöm a példányszámot. Én is nagyon mélyen hívő és ízig-vérig magyar érzésű nő vagyok. Nagy magányomban olyan volt ez a füzetecske, mintha egy régi jóbarát, akivel mindenben egyet értünk, írt volna nekem. Amit eddig elolvastam belőle azt mind nagyon élveztem és örülök, hogy van egy ilyen szervezet, akik ennyi sok munkával segítik a magyarokat összehozni lelkileg. — 36-ik éve élek az Egyesült Államokban, alkoholista férjemtől elválva és három gyermekemtől messze, egyedül. Magyar barátaimtól is messze, de lélekben mindig csak a magyar testvéreimmel. — Magyarul is régen olvastam már és ezért még ki sem olvastam ezt a példányt és máris küldöm az adományomat, hogy a további füzeteket is élvezhessem. Köszönöm önfeláldozó munkájukat, amit ezért az értékes célért tesznek. Megbecsüléssel —Bihari Irén, Bloomington, IL

Kedves Irén! Egy-egy ilyen levél bőséges jutalom minden fáradságért, őszinte köszönetünk érte. —éji

ÉLTETŐ LAJOSNAK: A véletlen összehozott egy balti némettel, John G. Gartennel, aki 14 év előtt írt egy regényt az 56-os forradalomról, németül. Gyűjtötte az anyagot kihallgatva számtalan 56-os menekültet. — A Bessenyei György körben Fekete Pali barátom tanácsolta, hogy forduljon hozzád tanácsért. Kiadót keres. Eddig Svájcban próbálkozott, eredmény nélkül. — Én a kéziratot elkezdtem olvasni, az elején tartva véleményt mondani még nem tudok. Annyi bizonyos, hogy egy pár előttem eddig

ismeretlen epizódot tartalmaz. — Véleményed szeretné kérni, hogy küld jön-e neked egy kéziratot, van-e érdeklődés még a téma iránt, ami egy kiadásnak, az anyagiak mellett előfeltétele. —Deniflée Imre, New York

Kedves Imre! John G. Garten műve a hozzám küldött pár oldalból ítélve a második világháború alatt népszerű, harmadrangú ifjúsági katonaregényre emlékeztet; nem vagyok kiadó, s tanácsot sem tudok adni, de alig hiszem, hogy ebben a formában van még érdeklődés 1356 iránt. " 'Eine Zigarette', befahl er, als das Mädchen weiterhin verstockt schwieg. — Tibor reichte ihm eine Camel. Petrov nahm ein paar Züge aus der Zigarette, dann sagte er leise, aber betont: 'Das ist allé Zeit CanglizmusU die wir habén, eine Zigarettenlänge' ". Nos, az ilyen, Camelt slukkoló hősökért én már régen nem tudok lelkesedni, bár lehet, hogy kisebbik fiamnak még tetszenének. Egyébként minden tiszteletem Gartené az irántunk érzett szimpátiájáért, —éji

ÉLTETŐ LAJOSNAK: Köszönöm szíves soraidat. A Magyar Hét programja (Laké Hope, aug. 17-24) jól hangzik. Ezidő szerint a jelzett időben szabadok vagyunk. Tehát várjuk további értesítéset. — Közben megkaptam az ITT-OTT folyóiratot. Eddig talán ez a legjobb számotok. Beszámolód nagyon emberi és pozitív keresztény. A "Háromágú életfa" szerzőjének [Köteles Pálnak] külön is gratulálok!... —Könnyű László, St.Louis

A "DURAY BIZOTTSÁGNAK", BUDAPEST: Novemberi nyilatkozatokban ezt írtátok (HHR BULLETIN, 1985 március, E. oldal: "A 'Duray Bizottság' felhívásának hatására magyar állampolgárok — magánszemélyek és csoportok — tiltakozó leveleket küldtek a Csehszlovák Szocialista Köztársaság budapesti nagykövetségére, sokan pedig a Magyar Népköztársaság kormányához vagy az MSzMP KB Titkárságához intéztek a magyar vezető testületek közbenjárását sürgető leveleket. — Közbenjárásra lett volna alkalom. A Magyar Népköztársaság párt- és állami vezetői az utolsó hat hónapban is sűrűn tanácskoztak a Csehszlovák Szocialista Köztársaság párt- és állami vezetőivel: a sajtó szinte naponta adott hírt a különböző szintű tanácskozásokról, utoljára a most folyó legmagasabb szintű találkozóóról. Mindez azonban semmit nem változtatott Duray Miklós helyzetén: Kádár János és Gustav Husak jelenlegi tárgyalásai idején a csehszlovákiai magyar kisebbség alkotmányos jogaiért küzdő Duray Miklós börtönében várja pere megkezdését." Nos, ha az, hogy Duray Miklós a fenti tárgyalások után börtönben volt azt jelentette, hogy nem volt közbenjárás ügyében a Magyar Népköztársaság részéről, akkor viszont az, hogy a fenti tárgyalások után most szabadon van, azt jelenti, hogy mégiscsak volt közbenjárás ügyében a Magyar Népköztársaság részéről, nemde? —éji

KÖNYVEK, FOLYÓIRATOK

Várdij Huszár Ágnes: **KARL BECK ÉLETE ÉS KÖLTŐI PÁLYÁJA**. Akadémiai Kiadó, 1984.

Az osztrák—magyar irodalmi kapcsolatokkal foglalkozó magyar születésű, Amerikában élő irodalomtörténész ezalkalommal ismét egy magyarországi születésű osztrák-német költőt, Kari Becket mutatja be, aki a reformkori hazai kapcsolatai következtében megérdemelten igényt tarthat a magyar olvasóközönség érdeklődésére. (A szerző egy korábbi munkájában a hasonló háttérű Nikolaus Lenau életét és költészetét ismertette.) A munka azért is hasznos a magyar irodalomtudomány számára, mert adatainak gazdagsága s azok összefoglaló igényű rendszerezése révén a ma már kevéssé ismert költőt elhelyezi kora irodalmi áramlatai és törekvései között.

A bajai születésű Kari Beck a maga idején nagy feltűnést keltett verseivel és sokat beszéltetett magáról: különösen a lipcsei Junges Deutschland mozgalom körében vált ismertté. A szerző nyolc fejezeten tekint végig Beck pályafutásán: a magyar olvasó számára különösen érdekesek a 4., 6. s 7. fejezetek, melyekben Beck magyar tárgyú költeményeit, köztük "Jankó, der ungarische Rosshirt" c. nagy sikerű versesregényét, a magyar szabadságharchoz való viszonyát, valamint a magyarsághoz való ragaszkodását és osztrák—magyar "kettős kötődését" tárgyalja. Az említett fejezetekben részletesen elemzi Kari Becknek Engelsszel, Lenauval és Petőfivel való viszonyát és kapcsolatait. A Kari Beckre vonatkozó anyagot minden eddigi feldolgozásnál teljesebb egészbe gyűjti és tárgyalja gondos kritikai mérlegelés alapján. A munkát következetesen végigvitt sokoldalú jegyzetapparátus egészíti ki.

A szerző jól tagoltan és világosan mutat be egy érdekes, bár hanyatló ívű költői életpályát. Nem feledkezik meg arról, hogy azt a korviszonyokba ágyazza, s elkerüli azt a különben gyakori szerzői elfogultságot, mely a választott téma jelentőségét indokolatlanul megnöveli, fölértékeli. A munka hozzájárul Beckhez hasonló életek és irodalmi művek alaposabb megismeréséhez, helytállóbb értékeléséhez és magának a jelenségnek mélyreható vizsgálatához.—

Hagy Károly: **MAGYAR SZIGETVILÁGBAN MA ÉS HOLNAP**. Püski, New York, 1984

Nagy izgalommal és érdeklődéssel vettem ezt a friss csemegét kezembe és ahogy nőttön-nőtt lelkesedésem, és szaporodtak a helyeslő fejbólintások, úgy nőtt bennem a kétkedés és a kérdések tömegeivel együtt megjelenő szorongás. Egyik fejezetről a másikra érkezve éreztem meg annak a hatalmas felelősségteljes munkának a fontosságát amit a könyv írója magára vállalt. Ha Balassit a végvárak hőségének tekintik, akkor jogosan kell Nagy Károlyt a nyugati magyarság végvárának, az Amerikában élő magyarság végvári hőségének tekinteni. Mert aki ismeri a szerzőt az jól tudja, hogy mennyire szíven viseli a világ összmagyarságának sorsát, jelenlegi válságát és kétes jövőjét.

Az író, mintha későbbi sorsának összefonódását érezné meg a népi írókkal, falusi-tanyasi tanítóként kezdi pályafutását az alföldi Nyírségen. További sorsát megpecsételi 1956 és tanítói pedagógiai munkásságát már a New Jersey államban lévő magyar kolónián, New Brunswickon folytatja, mint az ottani magyar iskola tanára,

szervezője és erőskezű irányítója. Foglalkozására nézve egyetemi tanár a Middlesex Countg College szociológia tanszékén. De ez csak az egyik "identitása." Megtaláljuk őt a Magyar Öregdiák Szövetség—Bessenyei György Kör, az Amerikai Magyar Tanárok Egyesülete, az ITT-OTT sorai közt is mint szervezőt, író, előadót. Sokoldalú és művelt ember s ez meglátszik írói világán, mely rendkívül egységes és következetes.

"Magyarnak maradni" — Hagy Károly kötetének egyik kulcsszava ez, esszéi, írásai, előadásainak kivonatai a süllyedő, szétforgácsolódó, a diaszpórákban élő magyarság problémáit, mindennapi gondjait rögzítik. Felületes szemlélő könnyen besorolná Nagy Károly könyvét a sablonos "összegyűjtött írások" kategóriájába, mely ismétlődő és unalmas. Valóban a vékonyka kötet, az ezidáig már publikált és különböző folyóiratokban (mint pl. az ITT-OTT, Új Látóhatár, Ötágú Síp, Nyelvünk és Kultúránk, Irodalmi Újság etc.) megjelent cikkeket tartalmazza, kiegészítve ezt a sort még azokkal az írásokkal melyek hazai újságokban láttak napvilágot. A kritika meg is állná a helyét ha nem éreznénk mindjárt a szerzői mondanivaló mélységét, amelyből kirtikus logika és feszes stílus teremti meg a lényegét. Miről is ír a szerző könyvében? Természetesen a magyar szigetvilágról, a szigetvilág szerkezetéről, problémáiról, és ezen problémák problémáiról. De ezt a gondolatkört a szerző nem egy, oly sokak által használt és elcsépelet leszűkített fogalomra használja, hanem az Illyés Gyulai "ötágú síp" szimbolikájával élve és Csoóri Sándor "hatféle magyarságát" felismerve, az egész világ magyarságáról. Kicsit sok? Lehet. De a felvetett kérdések özönei, a tények kurta és arcbavágó adatai mindenfajta magyarságszigetre áttranszponálhatóak.

Nem hagyományos szociológia vagy szociográfia ez a könyv, de nem is költői riport vagy elbeszélés, noha mindegyikből van jócskán benne. Az elmúlt tíz-tizenöt évben megjelent cikkek és írások azokat az állapotokat tükrözik melyek akkor, abban a térben és időben, fontosak, szükségesek és elengedhetetlenek voltak. Kár volna itt kifogásokat keresni egy 1970-ben előadott, a külföldi magyar iskolák szerepéről írt cikkben, 1985-ös szemüvegen keresztül. Nagy Károly a mai magyar, főleg nyugati, szigetvilágról értesít bennünket, úgy mint aki azt saját bőrén tapasztalta három évtizeden keresztül. Mint ilyenre, a könyvére rá lehetne húzni az egyoldalúság és az általánosítás bélyegét. Egyetlenegy hely ahol a kötet szerzője eléri a kitűzött célpontját, és valóban alapos képet fest a szigetvilág mai állapotáról: ez pedig a new brunswick-i magyar iskola helyzete az 1970-es évek közepén. A többi magyar kolóniáról és magyar iskolákról csak elvetett megjegyzések vannak, de ezek is szervesen beleépülnek a kötet mondanivalójába. Más kérdés, és azt hiszem más kötetbe illő anyag is az, hogy a magyar kolóniák, mint pl. New York, Pittsburgh, Cleveland, Detroit, Buffalo, Toronto és még egy sor kisebb, már-már az eltűnés szélén álló közösség, hogyan képesek, vagy egyáltalán képesek-e New Brunswick példáját követni. Sajnos, én úgy érzem, evvel Nagy Károly is egyet értene, nincs megfelelő adatunk arra, hogy mi is történik valójában az Americana-Hungarica berkeiben. Megfelelő felmérés, tanulmány és tudományos feldolgozás hiányában nem tudhatjuk mi folyik Hazlewoodon, McKeesporton, Johnstownban, Franklinon, Philadelphiában, Lackawannán, és még megannyi más magyar közösségben. Nem ismerjük jól szervezkedéseiket, intézményes keretek közt lefolyó megmozdulásaikat, társadalmi és kulturális életük mértékét, szükségégeiket, gondjait-bajaikat. Pedig jó egynéhány közülök segítségre szorul; nemcsak Erdélyben, Újvidéken, a Kárpátalján, Burgenlandban és Szlovákiában, hanem a saját magunk háza

környékén is vannak bajok. Hol van itt a segítség? Kire lehet számítani?

Ezekre az égető kérdésekre is van jócskán példa és felelet a könyvben. A nyugati magyar intelligencia szerepe, az Anyanyelvi Konferencia és a Magyarok Világszövetsége, és a személyes baráti kapcsolatok kiépítése, a kapcsolatok fenntartása és ápolása mind-mind segítő kéz a süllyedő hajón. A baj csak az, hogy nem mindenütt van jelen a segítő kéz amikor szükség van rá. Nem mindenkor, nem mindenütt és nem is mindenkinek.

A könyv egyik karakterisztikus jegye, hogy nem egyfomán és egyöntetűen van kidolgozva. Emögött a már említett "összegyűjtött cikkek"-féle stílust kell keresni. Nem mindegyik fejezet alapos és átgondolt. Néha úgy érezni, hogy a kutatót és szociológust háttérbe szorította az érzelmekkel és gondokkal küszködő magyar sorstárs; a tudóst a végvári harcos. A "kétnyelvűség" és a "kettős egyéniség" (14-18. old.) problémája sokkal bonyolultabb mint ahogy azt szerzőnk elintézi; magyarjainkat meg lehet ismerni amerikai társaságban nemcsak kiejtésük miatt, hanem azért is, mert magyar szavakat és kifejezéseket kevernek beszédjükben. A "kettős egyéniség" nem egyenlő a kettős identitással és nyilvánvaló, hogy ennél több is lehetséges. (Lehet valaki családapa, férj, főmérnök az üzemben, a teniszkлуб tagja, magyar szervezet titkára, magyar rádió szerkesztője, és a magyarországi rokonság előtt pedig AKÁRKI.)

Lehetne vitatkozni a szerzővel más ponton is, de nem ez az érdekes hanem az, hogy lassuk mennyire fontos az a program és eszmei célkitűzés amelyet Nagy Károly kiszögezett magyarságtudatunk kapujára: A nyugati magyar intelligencia szerepe a magyarság megtartása, továbbörökítése és közvetítése, valamint, hogy segítsenek egy "nemzetközi magyar szolidaritás-hálózatot...teherbíróbbá kötozni." Nemes cél, melyre mindenkinek oda kell figyelnie. A kötetet lapozgatva egy prózai gondolat jut eszembe. Vajon hány magyarnak, szervezőnek, munkásnak, közembernek, orvosnak, tanárnak lesz meg ez a kötet, hogy fellapozgatva megbirizgálja tudatukat?—Kürti László

MAGYAR IRODALOM ANGOLUL

A Hungárián Cultural Foundation (P.O. Box 3G4, Stone Mountain, GA 31X186) a következő kiadványait ajánlja olvasóink figyelmébe:

1. Ady: Poems.	Bolti ára \$17.00
H. Arany: Epic Poems.	8.50
3. József: Works.	12.00
4. Komlós: Kossuth in America.	9.50
5. Petőfi: Works	14.90
6. Varga: Hungary in Greatness and Decline	13.70

Olvasóink bármely két kötetet megrendelhetik \$15-ért!

SEGÍTSÉ GKÉRÉS, MÉRLEG, BESZÁMOLÓ

1980-ban határozta el a Magyar Baráti Közösség (MBK), hogy állandó, angol nyelvű könyvkiadó alapot létesít. Célunk az angolszász közvélemény felvilágosítása s népünk mellé állítása volt. A benesi módszerekből tanulva úgy gondoltuk, hogy felvilágosító munkánkat először az egyetemeken és könyvtárakban kell elvégeznünk, s csak azután terjeszthetjük ki azt a napi sajtóra. Nem ellenkező' előjelű propaganda háborút kívánunk indítani, célunk a Duna-medence szebb, boldogabb jövő'je. Igaz, hogy le kívánjuk mosni a benesi gyalázatot, de nem a propaganda, hanem az igazság és méltányosság eszközeivel, s felvilágosító munkánknak nem ez a végcélja, útunk ennél sokkal messzebbre vezet.

Az elmúlt öt év folyamán sok támogatást, segítséget kaptunk a nyugati magyarság egyedeitől, szervezeteitől, s a teljes magyar sajtótól. Nagy öröm számunkra, hogy e célban mindenki egyet tudott érteni, s öt év alatt nem adódott egyetlen alkalom sem, mikor ne biztatást, segítséget kaptunk volna. Dolgozni csak pontosan, szépen / — ahogy a csillag megy az égen — / úgy érdemes — írta József Attila, s mi ma úgy érezzük, hogy érdemes, nagyon is érdemes volt ez a munka, mely tudatosította a nyugati magyarságban, hogy lehet és kell nemeztünkért eredménnyel dolgozni. Bebizonyosodott, hogy a magyar lelkesedés nem szalmaláng, hanem a hazaszeretet állandó és kiolthatatlan tüze. Bebizonyosodott az is, hogy össze tudunk fogni, amikor a cél megérdemli azt, s visszük együtt a gerendát, az évek múlásával egyre többen és többen: ma már meghaladja a háromszázat támogatóink száma. "Aki magyar, velünk tart", írtuk öt évvel ezelő'tt, s most megismételjük a forradalomnak ezt a már patinás jelszavát. Tartson velünk minden magyar, segítsen, támogasson, mert ugyan mögöttünk is van már néhány mérföldkő, mégis hosszú, nagyon hosszú még előttünk az út.

Első mérföldkővünk: a Janics könyv

Janics Kálmán A Hontalanság Évei c. könyvének angol nyelvű megjelentetését az MBK 7500 dolláros Bankkölcsönnel biztosította. A nyugati magyarság adományai tették azután lehetővé a kölcsön törlesztését. A Janics könyv 1982-ben jelent meg, Illyés Gyula előszavával, Borsody István átültetésében, Király Béla könyvsorozatában, a Columbia University Press terjesztésében. Azóta 1200 városi és egyetemi könyvtár rendelte meg a kötetet, s így ma már rendhagyó forrásmunkának számít.

A könyvről kialakult vélemény felmérésére kérdőívet küldtünk 200 könyvtárnak, megkérdezve, hogy megvették-e már ezt a kötetet, s ha erre nem lett volna költségvetési keretük, elfogadnának-e egy ajándékpéldányt? A 200 kérdőívre nem kaptunk egyetlen elutasító választ sem! 153 könyvtár küldte vissza a kérdőívet, s ezek közül 52 arról értesített, hogy már megvásárolták a kötetet, míg 101 azt, hogy az 1982-83-as keretük alacsonyága miatt nem tudták ugyan megvenni, de ajándékként szívesen elfogadnának. Aki ismerős a könyvtárak területén, tudja, milyen sokat mondanak ezek a számok: sikerrel hagytuk magunk mögött az első mérföldkővet 1982-ben!

Második mérföldkővünk: Erdély

A felvidéki helyzet ismertetése után az MBK egy Erdéllyel foglalkozó könyv kiadását határozta el. A gyűjtés ez esetben is általános támogatásra talált. Az Erdélyi Szövetség 2200 dolláros adománya is bizonyította, hogy képesek a magyar szervezetek az összefogásra, együttműködésre a közös cél érdekében.

Ez a Transylvania, The Roots of Ethnic Conflict c. munka 1983-ban jelent meg John Cadzow, Ludányi András és Éltes Lajos közös szerkesztésében. Annak érdekében, hogy szélesedjen tájékozottsági körünk, s az amerikai tudományos élet újabb gócaival is megismerkedjünk, ennek a könyvnek a kiadására és terjesztésére a Kent State egyetemet kértük fel. A kötet rövid két év alatt az erdélyi kérdés alapvető forrásmunkájává vált. Sikerrel hagytuk magunk mögött második mérföldkővünket 1983-ban!

Harmadik Mérföldkövünk: A Szétszakított Nenzet

A felvidéki és erdélyi helyzettel foglalkozó könyvek után időszerűvé vált egy az összmagyarság helyzetét ismertető, átfogó munkia kiadása. Ennek a monumentális munkának elvégzésére vállalkozott Borsody István, amikor elkezdte a The Hungarians: A Divided Hation szerkesztését. Ez a könyv idén ősszel jelenik meg a Yale egyetem nemzetközi és regionális tanulmányai sorozatában. A könyv kiadási költségeinek összegyűjtését az MBK már 1384-ben befejezte. A nyugati magyarság támogatása nem lankadt, sőt növekedett. A többszáz egyéni adomány között még 1000 dolláros is akadt (Klobusicky Tiboré), arról nem is beszélve, hogy a minden ellenszolgáltatás nélkül dolgozó szerkesztő is jelentős áldozattal járult hozzá a kiadás költségeihez. A magyar szervezetek közti összefogásnak szép példáját adta a washingtoni Danubian Research Inc. 1500 dolláros adománya. Így gyűlt össze a kiadás költsége, így hagytuk magunk mögött harmadik mérföldkövünket 1984-ben.

Negyedik mérföldkövünk: A New York Times

A Magyar Baráti Közösség 1985 március 23-án tanácsgyűlést tartott Clevelandban, s újabb gyűjtés megindítását határozta el. A The Hungarians: A Divided Hation c. kötetet egy teljes oldalas hirdetésben kívánjuk ismertetni a New York Times vasárnapi Book Review mellékletében az újságolvasók széles nyilvánosságával. Ez a hirdetés röviden vázolja majd a mű mondanivalójának lényegét, s idézi az előszavát író Dr. John C. Campbell-t, aki az Egyesült Államok New Yorkban székelő külügyi tanácsában (Council on Foreign Relations) sokáig a politikai tanulmányok igazgatója volt, többször szolgált az amerikai külügyminisztériumban, és egyike a közép-keleteurópai kérdések legismertebb nemzetközi tekintélyeinek. — A könyv valójában három kötetre rúgó tanulmányi és dokumentációs anyag összevonásából áll. Az első rész Közép-Európa és benne a Duna-medence történelmi problematikáját tárgyalja a magyar szerep hangsúlyozásával hat fejezetben — a honfoglalástól kezdve, de főleg a korunkban előállt helyzet taglalásával. A második rész a szomszédállamok magyar kisebbségeinek helyzetét tárja fel négy fejezetben. A harmadik rész hat fejezete a mai problémák megoldására terjed ki. Ebben a részben Benes módszerével Vojtech Mastny, míg Titóéval Matthew Mestrovic foglalkozik. A könyvet időrendi, statisztikai és bibliográfiai anyag, valamint térképek egészítik ki. A szerkesztő utószava ízelítőt ad a könyv hangneméről, s a társszerzők felfogásáról: "We look forward to the rise of a Danubian community with equal rights for all, and discrimination to none...to bring real peace to this region."

Segítséget kérünk

Elérkeztünk tehát szokásos zárósortainkhoz, a pénzkéréshez. A Times-ban elhelyezendő teljes oldalas hirdetéssel nagyobb fába vágunk fejszénket, mint eddig bármikor! Azt is tudjuk, hogy korábbi akcióink áldozatos támogatóira most is számíthatunk. "Aki magyar, velünk tart" — írtuk öt évvel ezelőtt, s most megismételjük patinás jelszavunkat. Hosszú még előttünk az út, de annak negyedik mérföldkövét már látjuk, s idén el is kell érünk azt. Kérjük az adóból levonható adományokat a megszokott címre: MBK Book Fund, 32 Overlook Road, Ossining, NY 10562 — Az MBK Tanácsának nevében — Lipták Béla

KÖNYVTERJESZTŐ AKCIÓNKRÓL

Az ITT-OTT 17:3-as számában Közölt felhívásunkra alábbi egyetemi könyvtáraknak ajándékoztak Transylvania-kötetet barátaink:

1. Bemidji State (Béniidji, MO) — Bódy Jenő
- H. Berea College (Berea, KY) — Jókay Lajos
3. Cleveland State (Cleveland, OH) — Gyimesi József
4. College of St.Thomas (St.Paul, MN) — Balogh Lajos
5. East Central (Ada, OK) — Kováts Vilmosné
- B. Eastern Montana (Billings, MT) — Kiss Éva
7. Eastern Washington (Cheney, WA) — Magy. Ref. Szöv.
8. Fairmont State (Fairmont, WV) — Kún Ferenc
9. Manhattan College (Riverdale, NY) — Pintér László
10. Mary Washington College (Fredericksburg, VA) — Kövi Pál
11. McGill (Montreal) — Ferencz Sarolta
- 1H. McHeese State (Laké Charles, LA) — Dömötör Lajos
13. Oakland University (Rochester, MI) — Molnár Gyula
14. Saint Joseph's (Philadelphia, PA) — Magy. Ref. Szöv.
15. Seton Hall (S.Orange, NJ) — Zsakó Gyula
- 1B. Smith College (Northhampton, MA) — Kovács Béla, Melinda
17. Southeast Missouri State (Cape Girardeau, MO) — Vági Márton
18. Southern Oregon State (Ashland, OR) — Zimmerman Miké
19. Southwest Missouri State (Springfield, MO) — Pintér László
20. Stephen F. Austin State (Nacogdoches, TK) — Magy. Ref. Szöv.
- 1H. Texas Christian (Fort Worth, TK) — Bodoni Ildikó
- SE. University of Mississippi (University, MS) — Fejes József
23. University of Tennessee (Martin, TN) — Magy. Ref. Szöv.
24. University of Wisconsin (Stevens Point, WI) — Szekeres Szabolcs

Azóta a következő könyvtáraktól kaptunk kérvényt:

1. Bob Jones University (Greenville, SC)
2. Brock University (St.Catherines, Ont)
3. Carnegie Mellon (Pittsburgh, PA)
4. Indiana University of Pennsylvania (Indiana, PA)
5. Lafayette College (Easton, PA)
- B. Norfolk State (Norfolk, VA)
7. University of Wisconsin (Eau Claire, WI)
8. University of Wisconsin—Parkside (Kenosha, WI)

Ismét kérjük olvasóinkat, csatlakozzanak ehhez a fontos akcióhoz. A laphoz mellékelt szelvényt kérjük kitölteni, csekkkel beküldeni az alábbi címre: ITT-OTT, P.O.Box 112, Ada, OH 45810. Köszönet a támogatásért! —LA,

AZ ITT-OTT ÚJ SZÁMOZÁSA

Hogy a gyűjtőknek, könyvtáraknak, kutatóknak megkönnyítsük az ITT-OTT számainak nyilvántartását, jelen szerkesztési évüinktől fogva minden ITT-OTTban külön sorszámot is feltüntetünk a borítólapon S. oldalán. Megjegyzés: Első számunkat az 1967-es októberi évfolyamra adtuk ki, s 1971 végéig októbertől októberig tartott a szerkesztési évünk. 1972 első januártól kezdve áttértünk a praktikusabb naptári évre. A kiadás hónapját 1973 óta nem jelöljük (bár a lapzártának dátumát igen), csak az évet, s azt, hogy az adott évben hányadik a szám. — Az új számozás szerint jelen szám 97. önálló kiadványunk. Visszamenőleg így néz ki az új számozás (a sorszámok zárójelben):

1967 okt. - 1968 szept., 1. évf. 1 (C1), 2 (2), 3 (3), 4 (4), 5 (C5), 6 (C6), 7 (7);
1968 okt. - 1969 szept., 2. évf. 1 (8), 2 (9), 3 (10), 4 (11), 5 (IS), 6-7 (13);
1969 okt. - 1970 szept., 3. évf. 1 (14), 2 (15), 3 (16), 4 (17), 5 (1B), 6-7 (19), 8-9 (20), 10 (21);
1970 okt. - 1971 okt.-nov., 4. évf. 1-2 (22), 3-4 (23), 5-6 (24), 7-8 (25), 9-10 (26), 11 (27),
1956-os különkiadvány (28);
1972 jan. - dec, 5. évf. 1 (29), 2 (30), 3 (31), 4 (32), 5 (33), 6 (34), 7 (35), B-9 (36), 10 (37);
1973 jan. - dec, 6. évf. 1 (38), 2 (39), 3 (40), 4 (41), 5 (42), 6 (43);
1974 jan. - dec, 7. évf. 1 (44), 2 (45), 3 (46), 4 (47), 5 (48), 6 (49);
1975 jan. - dec, 8. évf. 1 (50), 2 (51), 3 (52), 4 (53), 5 (54), 6 (55);
1976 jan. - dec, 9. évf. 1 (56), 2 (57), 3 (58), 4 (59), 5 (60), 6 (61);
1977 jan. - dec, 10. évf. 1 (62), 2 (63), 3 (64), 4 (65), 5 (66), 6 (67);
1978 jan. - dec, 11. évf. 1 (68), 2 (69), 3 (70), 1967-73 tartalomjegyzék (71), 1974-77
tartalomjegyzék (72);
1979 jan. - dec, 12. évf. 1 (73), 2 (74), 3 (75), 4 (76), 5 (77);
1980 jan. - dec, 13. évf. 1 (78), 2 (79), 3 (80), 4 (81);
1981 jan. - dec, 14. évf. 1 (82), 2 (83), 3 (84), 4 (85);
1982 jan. - dec, 15. évf. 1 (86), 2 (87), 3 (88), 4 (89);
1983 jan. - dec, 16. évf. 1 (90), 2 (91), 3 (92);
1984 jan. - dec, 17. évf. 1 (93), 2 (94), 3 (95);
1985 jan. - dec, 18. évf. 1 (96), 2 (97),...

Az összképhez tartozik még, hogy az egyes számok az első évfolyamban 27, a nyolcadikban 42, a 17.-ben 41 oldalasak voltak átlagban. Bár ezek az adatok nem utalnak a folyóirat tartalmi és minőségi jellegére, önmagukban így is elgondolkodtatóak. —LA.

MAGYAR KÖNYVTERJESZTŐK:

Duna Overseas Co., 226 Fairview St., Burbarik, CA 91505
Fabó László, 22 Hancock St., San Francisco, CA 94114
Framo Publishing, 561 W. Diversey Pkwy., Chicago, IL 60614
Hungárián Books & Records 11802 Buckeye Road, Cleveland OH 44120
Kossuth Bookshop, 14025 Lakota A ve., Cleveland, OH 44111
Július Nádas, 1425 Grace Ave., Lakewood-Cleveland, OH 44107
Pannónia Books, P.O. Box 1017, Postai Station B, Toronto, Ont. M5T 2T8
Püski — Corvin, 251 East 82nd St., New York, NY 10028
Somody Pál, 216 Sommerset Str., New Brunswick, NJ 08901

ÚJ KÖNYVEK:

- Tűz Tamás: Vihar a pusztán. — regény — \$10.00
Tűz Tamás: Égve felejtett álmok, — versek — \$10.00
Tűz Tamás: Szemüinktől kék az égbolt. — versek — \$10.00
Hajós Tamás: Szárítókötélen. — versek — \$7.00
Szitha Ilona: Sötétben vadászó nap. — versek — \$8.00
Szivárvány Könyvek (Framo Publishing):
1. Ferdinandy György: *Mammuttemető* — magyarok a trópusokon — \$10.00
2. Horváth Elemér: *Maya tükrök* — versek — \$9.50
3. Mózsi Ferenc: *Szénaillat száll* — versek — \$9.50
4. Duray Miklós: *Tegnap alighanem...* — novellák — \$12.00
5. Kaslik Péter: *A Zen...ki érti?* — tanulmány — \$6.50
6. Ferdinandy György: *Az elveszett gyermek* — elbeszélések — \$12.50
7. George Orwell: *Állati Gazdaság* — tanmese — illusztrálva \$7.50, 3 példány \$15.00
8. Mózsi Ferenc: *Versvisszafojtva* — válogatott versek — kötve \$2.50

MEGJELENT

A f O I M M I L C 1 1 1 Taffinnri MMS^MlnMMM.

Kazetta formájában

A MAGYAR BARÁTI KÖZÖSSÉG ÉS ADY RECORDS KIADÁSA

Lipták Béla, Kiss Sándor, Kopácsi Sándor*, Aczél Tamás,
Nyeste Zoltán, Kóvágó József,
Méray Tibor, Gosztonyi Péter, Horváth János, Falüdy György,
Király Béla, Nagy Imre

Megrendelhető:

Magyar Baráti Közösség
5520 N. Wolcott
Chicago, IL 60640

